

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1900. Andra Kammaren. N:o 34.

Torsdagen den 5 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet m. m. *N. Claëson* aflemnade Kongl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

angående anslag för deltagande i de internationella gymnastik- och idrottstävlingarna under verdensutställningen i Paris;

angående upplåtelse af mark från hemmanet Belgstena n:o 1 under Ribbingelunds kungsgård i Kjula socken och Öster-Rekarne härad af Södermanlands län till skolhustomt för Kjula församling;

angående anslag för meteorologiska centralanstaltens förseende med dagliga meteorologiska telegram från Færöarne och Island; och

angående anslag till forskningar efter svenska minnen i främmande länder.

De kongl. propositionerna blefvo på begäran bordlagda.

§ 2.

Föredrogs, men blef å nyo bordlagdt Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 13.

§ 3.

Till kammarens afgörande förelåg statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Andra Kammarens Prot. 1900. N:o 34.

Punkterna 1—13.

Biföllos.

Ang. förhöjning i aflöningen för laboratorn i bakteriologi.

Punkten 14.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att till höjande af aflöningen för laboratorn i bakteriologi vid karolinska mediko-kirurgiska institutets patologisk-anatomiska institution till 4,500 kronor, hvaraf 1,500 kronor skulle utgöra tjänstgöringspenningar, bevilja på ordinarie stat ett anslag af 2,500 kronor, med förklarande, att förordnande för laboratorn må från och med början af år 1901 utfärdas utan inskränkning till viss tid.

Utskottet hemställde,

att Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning, må till höjande af aflöningen för laboratorn i bakteriologi vid karolinska mediko-kirurgiska institutets patologisk-anatomiska institution till 3,000 kronor, hvaraf 750 kronor skola utgöra tjänstgöringspenningar, bevilja på ordinarie stat ett anslag af 1,000 kronor, med förklarande, att förordnande för laboratorn må från och med början af år 1901 utfärdas utan inskränkning till viss tid.

I fråga härom anförde chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Claëson: Som kammaren behagade finna af denna punkt i utlåtandet, har Kongl. Maj:t föreslagit, att aflöningen åt laboratorn i bakteriologi vid Karolinska institutet skulle bestämmas till 4,500 kronor. Utskottet har deremot föreslagit aflöningen till 3,000 kronor. Jag tillåter mig att säga några ord för att framhålla vigten deraf, att denna laboratorstjänst blir aflönad med det högre beloppet.

Denna laboratorstjänst inrättades på grund af Riksdagens beslut 1894. Då föreslog Kongl. Maj:t, att aflöningen skulle bestämmas till 3,000 kronor, men Riksdagen nedsatte beloppet till 2,000 kronor. Nu har på framställning från Karolinska institutet och med förord af universitetskanslern Kongl. Maj:t föreslagit, att aflöningen skulle höjas till 4,500 kronor, eller samma belopp, som utgår till laboratorn i fysiologi vid samma institut. Denna laboratorsbefattning i bakteriologi kräver fullt ut sin man. Han har i första rummet att lemna undervisning åt de studerande, som skola aflägga medicine kandidatexamen. Han skall nemligen undervisa dem i bakteriologisk teknik, emedan det för medicine kandidatexamen fordras ett intyg om en genomgången kurs i bakteriologisk teknik. Han skall sätta de unga studerandena i stånd att göra de vanliga bakteriologiska diagnoserna, såsom för difteri, tuberkulos och tyfoid, och han skall dessutom gifva dem en inblick i serumterapiens principer. Detta kräver mycket stort arbete af

laboratorn. Utom dessa kurser för de medicine studerandena har han hvarje termin gifvit kurser för medicine kandidater och till och med för praktiserande läkare för att sätta dem in i bakteriologiens moderna ståndpunkt. Såsom det torde vara herrarne bekant, går just denna vetenskap framåt med mycket stora steg, så att det kräfvades fullt ut, att den, som skall representera denna vetenskapsgren, kan uteslutande egna sin tid åt detta arbete. För att rätt kunna gifva dessa kurser, fordras ett betydligt arbetsmaterial. Det skall finnas en fullständig samling af bakteriekulturer, och dessa omfatta 40 till 50 olika arter. Dessa måste renodlas minst en gång i månaden och samtidigt kontrolleras genom experimentella försök och färgningar. Enligt hvad mig meddelats, kräver detta arbete den största noggrannhet och är ofantligt tidsödande. Vidare har laboratorn att göra åtskilliga andra undersökningar. Men jag skall till sist be att få påpeka det stora ansvar och den fara, som är förenad med hans arbete. Ty genom någon oförsigtighet, genom något slarf eller förbiseende från hans sida, eller om han icke ser efter dem, som arbeta under honom, kunna ju de största olyckor åstadkommas. Det är därför nödvändigt, att denne laborator egnar hela sin tid åt sin tjänst. Under sådana förhållanden, och i betraktande af det dryga ansvar, som åligger honom, tror jag, att det här föreslagna beloppet, 3,000 kronor, är för litet, och att lönen bör höjas till hvad Kongl. Maj:t föreslagit, eller 4,500 kronor.

Ang. förhöjning i aflöningen för laboratorn i bakteriologi.

(Forts.)

Herr Wallis: Herrarne torde hafva sig bekant, huruledes det för hela den svenska läkareverlden är en ytterst vigtig fråga, att de bakteriologiska forskningarna må kunna bedrivas på ett tidsenligt sätt, och herrarne veta också, huru Riksdagen i början af 1890-talet mycket frikostigt anvisade medel till byggande af ett bakteriologiskt laboratorium vid Karolinska institutet. Då det blef färdigt, måste naturligtvis institutet ingå med anhållan om medel att derstädes bedriva den nödvändiga undervisningen och de vetenskapliga undersökningar, som också naturligtvis äro nödvändiga, i fall Sverige i denna del af vetenskaperna vill följa med öfriga kulturländer. Enligt de anspråk, som man då för tiden ansåg sig böra ställa på den person, som skulle förestå detta laboratorium, begärdes för honom 3,000 kronor. Detta nedprutades då af Riksdagen till 2,000 kronor. Nu har Kongl. Maj:t på institutets begäran föreslagit 4,500 kronor, men statsutskottet vill icke, att Riksdagen skall bevilja mer än 3,000 kronor, d. v. s. lika mycket, som första gången begärdes, och säger i sin motivering för denna betydliga nedprutning, att det icke förebragts tillräckliga skäl för det högre beloppet, utan att summan borde utgå med det belopp, som begärdes för 6 år sedan. I det hänseendet vågar jag skilja mig från statsutskottets åsigt. Jag anser tvärtom, att alldeles afgörande skäl blifvit förebragta för

Ang. förhöjning i aflönningen för laboratorn i bakteriologi.

(Forts.)

det högre beloppet. Ty det är nemligen så, att de anspråk, som ställas på en dylik läkare och vetenskapsman, under dessa 6 år blifvit i väsentlig mån höjda.

Detta har redan af den föregående ärade talaren blifvit framhållet, men jag skall tillåta mig att pointera det ännu mera. Det finnes nemligen intet land, der någon del af den medicinska vetenskapen ifrigare bedrifves än just bakteriologien, hvilken också till följd deraf utomordentligt hastigt utvecklats. Dess litteratur ökas dag från dag genom de massor af undersökningar, som utföras. Bakteriologien blir ett allt mer vidtomfattande ämne, det blir ett ämne, som kräfver allt större och större undervisningstid, derest dess resultat skola kunna öfverskådas af den studerande ungdomen.

Vi hafva därför under denna korta tid måst oupphörligt öka anspråken på denne lärares arbetstid. Han är nu långt mera syselsatt, än hvad vi någonsin från början tänkt oss.

Jag behöfver icke i detalj redogöra för herrarne, huruledes den bakteriologiska forskningen utvidgats, ty det är allmänt kända saker. Jag vill endast framhålla, hurusom en ytterst viktig gren af bakteriologien, en gren, som spelar en synnerligen stor roll äfven för den enskildt praktiserande läkaren, nemligen serumterapien, just under dessa sex år sett dagen och utvecklats.

Vi äro absolut tvungna att äfven i fråga om undervisningen följa med, derest icke här skall alstras en läkarekår, som står långt under de samtida utländska läkarekårenna. Detta har Sverige hittills undgått, tack vare sina fullgoda undervisningsverk. Det är också alldeles naturligt, att man speciellt inom bakteriologien måste följa med utvecklingen.

Det är icke emellertid nog att begära af laboratorn en betydligt ökad undervisningsskyldighet nu emot förr. Man måste äfven begära af honom — efter som han är den ende specielle representanten för bakteriologi icke blott vid det Karolinska institutet, utan i hela vårt fädernesland — att han skall öka sitt vetenskapliga arbete. Och detta kommer att blifva allt mera mödosamt, enär det inom denna vetenskap gifves så ofantligt många nya uppslag, som det är nödvändigt att följa.

Till följd deraf kan med skäl sägas hvad lärarekollegiet sagt och herr statsrådet här upprepat, eller att vi äro tvungna att af denna person begära, att han alldeles uteslutande egnar sig åt detta kall. Det kan han här i Stockholm icke göra med en aflöning af 3,000 kronor; detta torde hvar och en kunna förstå. Att 4,500 kronor äro i detta hänseende ett minimibelopp, är tydligt, allra helst när man betänker, att den person, hvarom här är fråga, icke allenast måste vara legitimerad läkare och för detta ändamål hafva genomgått 10 à 12 års studier, utan dessutom måste hafva inom sin vetenskap idkat specialstudier, som tagit många år i anspråk. Det är absolut otänkbart, att vi, om lönen bestämmes till 3,000 kronor, kunna af denna person begära hvad

vi dock *måste* begära af honom, nemligen att han uteslutande skall egna sig åt uppgiften att vara föreståndare för den bakteriologiska institutionen.

Men herrarne veta allesammans, att det ytterligare finnes ett särskildt skäl, hvarför vi nu måste af denna person begära större omvårdnad om institutionen, än som var tal om år 1894. Jag syftar på dessa hemska företeelser, som nyss antyddes af herr statsrådet, på de olyckor, som kunna komma från dessa bakteriologiska laboratorier. Det är icke länge sedan ett dylikt tillbud till olycka förekom i Wien, och det skrämde hela världen under 8 å 14 dagars tid. Man kunde vänta, att från denna centralplats i mellersta Europa skulle öfver hela Europa och äfven till vårt land utbreda sig denna farsot, pesten, hvilken hos oss icke förekommit på snart 200 år. Hela världen gick under denna tid i största ängslan, ända till dess man lyckats genom energiska mått och steg begränsa epidemien, ty det var en verklig epidemi, som hade utgått från det bakteriologiska laboratoriet. Det är sjelfklart, att alla, som på något sätt bära ansvaret för en dylik anstalt, måste känna sig i hög grad tyngda af detta sitt ansvar och att de därför måste fordra, att inspektionen, skötseln och vården af anstalten skall i ännu högre grad än tillförene blifva sträng och allvarlig, ty detta är det enda medlet att med säkerhet afvärja dylika förhållanden.

Jag kan såsom en slutlig sammanfattning säga, att vi måste med absolut nödvändighet begära, att den här ifrågavarande laboratorn skall *uteslutande* egna sig åt denna institution, och det *kan* han icke i Stockholm, med de kompetensvilkor han måste fylla, för en lön af 3,000 kronor. Detta torde hvar och en inse.

Härtill kan läggas, att andra personer i samma inbetsställning, men med icke större, utan *mindre* undervisningsskyldighet och med *mindre* ansvar i alla hänseenden, för närvarande uppbära 4,500 kronor i lön. Detta är fallet med laboratorerna i fysiologi i Upsala och i Stockholm, och helt nyss fattade vi samma beslut i fråga om laboratorn i fysiologi i Lund.

Det är sålunda alldeles sjelfklart, att vi ansett oss vara i vår goda rätt, då vi begärt denna höjning i aflöningen för innehavaren af den ifrågavarande viktiga lärarebefattningen.

Det är på grund af dessa skäl och med åberopande jemväl af dem, som herr statsrådet anför, som jag nu tillåter mig yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Häruti instämde herr Björck.

Herr Ivar Månsson: Herr grefve och talman! Jag hade nästan väntat, att en annan ledamot af kammaren, hvilken utan tvifvel känner denna sak bättre än jag, skulle begära ordet och yrka bifall till statsutskottets förslag.

Ang. förhöjning i aflöningen för laboratorn i bakteriologi.

(Forts.)

Ang. förhöj-
ning i aflönin-
gen för labora-
orn i bakte-
riologi.

Forts.)

Statsutskottet har emellertid uti de skäl, som föreligga i Kongl. Maj:ts proposition, icke kunnat finna anledning att höja lönen utöfver hvad Kongl. Maj:t och lärarekollegiet år 1894 begärde för denne laborator. Det har syntts oss, som om det icke alls vore visadt, att denne man nu skulle få mera att göra, än som var ifrågasatt år 1894.

Att då med ens nu mer än fördubbla aflöningen för denne tjänsteman utan att förelägga honom att uteslutande egna sig åt sin tjänst, har statsutskottet ansett vara ett allt för djerft steg. Vi ha inom utskottet trott, att vi stode på en säker basis, då vi hemställt om bifall till den af Kongl. Maj:t vid 1894 års riksdag för denne tjänsteman begärda, af lärarekollegiet vid Karolinska institutet förordade aflöning.

Af denna anledning tillåter jag mig yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Wallis: Jag har egentligen ingenting att svara på den siste talarens anförande, enär han icke vederlade något af de skäl, som jag anförde för lärarekollegiets åskädning. Jag får säga, att lärarekollegiet helt enkelt ansett sig moraliskt förpligtadt att hos Kongl. Maj:t göra framställning om att till ifrågavarande tjänst anvisas så stor aflöning, att man kan begära, att innehafvaren *uteslutande* egnar sig åt sitt viktiga och i högsta grad ansvarsfulla kall. Jag hoppas, att kammaren inser, att man icke kan begära af en person, som vanligen är minst 30 år gammal och genomgått så ytterst dyrbara kurser, som för läkareutbildningen och sedermera för den speciella utbildningen till bakteriolog erfordras, att han för en aflöning af 3,000 kronor uteslutande skall egna sig åt sin tjänst. Han tvingas naturligtvis att skaffa sig biförtjänster. Bästa beviset på aflöningens otillräcklighet är också, att under den korta tid, som förflutit, sedan tjänsten tillskapades, redan en innehafvare af densamma afgått. Att tjänsten kunnat återbesättas oaktadt den ringa aflöningen har berott på den omständigheten, att bakteriologien för närvarande erbjuder ett så omätligt intresse, att personer, som särskildt egna sig åt detta studium, velat uppföra sig. De måste naturligtvis i sådant fall antingen göra tillskott af egna medel eller också skuldsätta sig. Jag ber herrarne allvarligen betänka detta.

Det lider också intet tvifvel, att, för så vidt den kongl. propositionen afslås, lärarekollegiet måste förnya sin framställning. Ty för att kunna bära den stora ansvarsbörda, som är förenad med denna institutions skötsel, *måste* det se till, att nödiga medel därför anvisas.

Vid sådant förhållande, och då jag icke kan finna annat, än att det är statens ovilkorliga pligt att lemna dessa medel, vidhåller jag mitt förut framställda yrkande.

Herr vice talmannen Swartling: Den ärade ledamot af statsutskottet, som nyss hade ordet, stödde sitt afslagsyrkande förnämligast derpå, att han ansåg det vara att gå för långt att på en gång höja lönen från 2,000 kronor till 4,500 kronor. Men härvid är först och främst att bemärka, att år 1894, då Riksdagen för denna tjänst anvisade ett belopp af 2,000 kronor, Kongl. Maj:t endast ifrågasatte 3,000 kronors lön, enär det då förutsattes, att tjänsteinnehafvaren äfven skulle kunna tilldelas ett docentstipendium. Så skedde också. Lärarekollegiet har emellertid nu förklarat, att detta stipendium icke vidare kan utgå till denne lärare. Mig synes därför, att skäl föreligga för en höjning af lönen. Frågan blir då, om den behöfver höjas så mycket, som Kongl. Maj:t föreslagit. Och så vidt jag kan finna, är det af Kongl. Maj:t föreslagna lönebeloppet icke alls oskäligt tilltaget.

Jag ber därför att på de skäl, som så väl i Kongl. Maj:ts proposition blifvit anförda som äfven här andragits, få yrka bifall till samma proposition i denna del.

Herr Nyström instämde häruti.

Herr Ivar Månsson: Det har, så vidt jag förstår, hvarken i den kongl. propositionen eller af någon här uppträdande talare ifrågasatts, att denne tjänsteman uteslutande skulle egna sig åt sin tjänst. I allt fall är det väl temligen antagligt, att en person i den ställningen ej nöjer sig med en inkomst af vare sig 3,000 eller 4,500 kronor, utan han kommer nog hädanefter såsom hittills att vid sidan af tjänsten idka enskild praktik. Då man dessutom vet, att han för sin tjänsts skötsel har tillgång till särskilda därför aflönade biträden, kan man svårligen säga, att tjänsten tager hela hans tid i anspråk.

Jag tror därför, att, om man höjer lönen till 3,000 kronor, man med fullt fog kan säga, att man gått alla berättigade anspråk till mötes.

Herr Björck: Herr talman, mina herrar! Det har förut af professor Wallis anmärkts, att den ifrågavarande tjänstemannen *helt och hållet* bör egna sig åt sin tjänst. Detta anser äfven jag vara nödvändigt. Bakteriologien är ju framtidens medicin, och därför är det af stor vikt, att denna person uteslutande egnar sin tid åt hvad han har för händer. Kammaren ådrager sig därför ett mycket stort ansvar genom att för hans utkomsts skull sätta honom i frestelse eller rent af *tvinga* honom att äfven åtaga sig privatpraktik. Endast en person med stort intresse för vetenskapen och som befinner sig i ekonomisk oberoende ställning, vill, äfven om lönen sättes till 4,500 kronor, åtaga sig denna tjänst. Att bestämma lönen till 3,000 kronor, är därför detsamma som att göra tjänsten till en öfvergångstjänst. Men ju längre en

Ang. förhöjning i aflönningen för laboratorn i bakteriologi.

(Forts.)

Ang. förhöj- sådan tjenst får behålla sin innehafvare, desto mera gagnas veten-
ning i aflöning skapen.

för laboratorn
i bakteriologi.

(Forts.)

Jag anhåller därför, herr talman, att på det varmaste få till-
styrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i denna del.

Herr Wallis: I anslutning till hvad talaren på skånebanken
yttrade vill jag endast tillägga, att det ju är alldeles klart, att
vi icke ha någon juridisk rätt att begära, att laboratorn icke får
ha några biinkomster. Jag är också alldeles öfvertygad, att, äfven
om hans lön sättes till 4,500 kronor, han får söka skaffa sig biin-
komster. Men dessa får han genom sitt eget yrke, såsom bakterio-
log, nemligen genom att ställa diagnosen på difteri och dylika
sjukdomar. Men detta är i sjelfva verket ökad öfning i hans
speciella kall. Deremot är det alldeles uppenbart, att om han *ej*
har tillräcklig lön, föreligger *ej* blott frestelsen, utan nödtvånget
att gifva sig in i den medicinska praktiken, och har han en gång
gjort det, kan man vara viss om att då blir praktiken hufvud-
saken, och hans befattning vid bakteriologiska institutionen blir
bisak.

Det sades vidare, att laboratorn hade så många medhjelpare.
Ja, det finnes två amanuenser vid institutionen, men det finnes
också två professorer, och åt dessa äro amanuenserna afsedda till
hjälpare. Om den ene af dessa amanuenser gäller det visserligen,
att han skall tillhandagå laboratorn vid kurser på laboratoriet, men
under den öfriga tiden har han *intet* biträde att tillgå, endast en
vaktmästare, och denne lär väl icke kunna anses sakkunnig.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Enligt de
gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner dels på bifall
till utskottets hemställan och dels på bifall till Kongl. Maj:ts i
ämnet gjorda framställning oförändrad; och fann herr talmannen
sistnämnda proposition vara besvarad med öfvervägande ja. Votering
blef emellertid begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och
af kammaren godkända omröstningsproposition:

Den, som, beträffande punkten 14 i statsutskottets förevarande
utlåtande n:o 9, bifaller Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning
oförändrad, röstar

Ja;

Den, det *ej* vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets i nämnda punkt
gjorda hemställan.

Voteringen utföll med 93 ja mot 89 nej; och hade kammaren alltså bifallit Kongl. Maj:ts framställning oförändrad.

Efter föredragning vidare af *punkten 15*, angående höjning af anslaget till praktisk utbildning af blifvande lärare, yttrade:

Ang. höjning af anslaget till praktisk utbildning af blifvande lärare.

Herr Ernst Carlson: Herr grefve och talman, mina herrar! Den åtgärd, som i förevarande punkt blifvit af Kongl. Maj:ts föreslagen och af statsutskottet i alla väsentliga delar välvilligt tillstyrkt, anser jag vara särdeles välbetänkt.

Då planen till en omorganisation af de allmänna läroverken för närvarande är under arbete — en omständighet, som icke med ett ord finnes omnämnd i den kongl. propositionen, förmodligen emedan den saken anses vara så allmänt bekant — måste det nemligen betraktas såsom en af förhållandena påkallad förberedande åtgärd, att man söker stärka den praktiska lärarebildningen genom att förbättra profårets ekonomi. Huruvida åter de i den kongl. propositionen angifna grunderna för anslagets fördelning mellan profårskursens föreståndare och de handledande lärarne kunna anses vara de i allo riktigaste i förhållande till hvars och ens på profåret nedlagda arbete, det skall jag för tillfället lemna osagdt.

Säkert är emellertid, att den föreslagna anslagsökningen — huru välbefogad den i och för sig än må vara — icke bör och icke får vara den enda för profårsinstitutionens höjande vidtagna åtgärden. Profåret behöfver nemligen, oaktadt de väsentliga framsteg det samma gjort sedan sin första inrättning å 1865, i våra dagar icke allenast i ekonomiskt afseende stärkas, utan det behöfver också i organisatoriskt afseende utbildas. Detta har på ett kraftigt sätt framhållits af den senaste läroverkskomitén, som afgaf sitt betänkande i april 1898.

Bland reformer, som i detta afseende tarfva att genomföras, framhölls af nämnda komité, att lärarekandidaterna i allmänhet böra sättas i tillfälle att genomgå sitt profår i fyra ämnen och icke, såsom hittills vanligen varit fallet, endast i tre ämnen. Vidare påpekades behöfvet af en förbättrad handledning af kandidaterna, af en lämpligare anordning af profundervisningen, af sättet för vitsords afgifvande m. m. Jag skall här icke närmare gå in på dessa tekniska detaljer, utan inskränka mig till att konstatera, att de myndigheter, som blifvit hörda i frågan — de må nu i andra punkter ha haft afvikande meningar — i detta afseende likväl så godt som enhälligt tillstyrkt de af komiterade påyrkade reformerna, hvilka mycket väl låta sig genomföras inom ramen af den nu ifrågasatta anslagsökningen.

Emellertid finnes i den kongl. propositionen icke angifvet, att man nu har för afsigt att vidtaga de sålunda från sakkunnigt håll allmänt påyrkade anordningarna med afseende å profårets utbildande

Ang. höjning
af anslaget
till praktisk
utbildning af
blifvande
lärare.
(Forts.)

i tidsenlig rigtning. Under sådana förhållanden anser jag det icke vara opåkalladt, att, innan kammaren går att fatta sitt beslut i frågan, här uttalas den bestämda förväntningen, att, då anslaget till profärsinstitutionen på ett frikostigt sätt ökas, Kongl. Maj:t skall, på det att landets högre undervisningsväsen må draga full nytta af det med omkring 50 % ökade anslagsbeloppet, gå i författning om att de af komiterade och myndigheterna tillstyrkta förbättrade anordningarna i afseende å profäret måtte i samband härmed komma till verkställighet.

Under uttalande af min förhoppning — jag kan väl säga min förvissning — härom, vill jag, herr talman, för min del yrka bifall till hvad statsutskottet i denna punkt föreslagit.

Herrar *Sjövall*, *Persson* i *Arboga*, *Kardell*, *Spangenberg* och *Kempe* instämde häruti.

Vidare till anteckning förekom ej. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Ang. rektorernas vid de femklassiga allm. läroverken i Stockholm uppflyttning i högre lönegrad.

Sedan härefter *punkten 16*, angående rektorernas vid de femklassiga läroverken i Stockholm uppflyttning i högre lönegrad, blifvit föredragen, anförde:

Herr Wallis: Såsom herrarne finna, har jag i denna sak gjort mig till talman för personer, hvilka ju icke hafva någonting att göra med den klass af tjänstemän, som jag tillhör, och om hvilka jag således ej bör anses kunna vara så sakkunnig som i afseende på dessa senare. Detta beror emellertid derpå, att jag trott mig finna, att särskildt ömmande förhållanden föreligga i detta fall. Det är här fråga om de tre rektorerna vid de lägre allmänna läroverken i Stockholm. I afseende å dem gäller, att de ega, sedan de blifvit utnämnda, att uppbära en årlig inkomst af 4,000 kronor, medan öfriga rektorer vid de femklassiga läroverken icke hafva mer än 3,500 kronor. Detta högre lönebelopp ega de tillgodogöra sig i följd af en riksdagsskrifvelse af år 1863, hvars anledning var den, att det den tiden var ett så betydligt högre lärjungeantal i deras läroverk än i motsvarande läroverk i landsorten. Några år derefter beviljades emellertid åt rektorerna vid dylika läroverk i landsorten ett ålderstillägg af 500 kronor efter 10 års tjänstgöring. Men de tre rektorerna i Stockholm blefvo vid denna löneförbättring alldeles bortglömda, och det är därför de äro kvar vid sina år 1863 beslutade löneförhöjningar. Detta har synts dem vara hårdt att bära af det skäl, att fortfarande denna väsentliga, nyss omtalade skillnad i lärjungeantal mellan läroverken i Stockholm och i landsorten. Lärjungeantalet vid läroverken i Stockholm har vuxit alldeles

ofantligt. Två af dem ha hvarterda ungefär 300 lärjungar och det tredje 400 lärjungar.

Äfven mig synas vid sådant förhållande talande skäl förefinnas att bevilja äfven åt dessa rektorer ett ålderstillägg, och det är derom jag nu motionerat. Statsutskottet har emellertid afstyrkt motionen af det skäl, att hela frågan om lönereglering för elementarlärarne skall komma före ganska snart, till följd deraf att frågan är föremål för utredning af den nuvarande skolkomitén och att dess förslag bör afgifvas och pröfvas. Det kan icke vara tvifvel om att dessa personer *då* få en väsentligt ökad aflöning, ty alla äro öfverens om att af alla de olika tjenstemannakårerna äro elementarlärarne i den mest ogynsamma ställningen hvad aflöningsförmåner beträffar. De ha fått vänta ofantligt länge på en lönereglering i afbidan på den stora läroverksreformen. Nu är det emellertid själfklart, att en dylik lönereglering med löneförbättring för dem kommer att dröja mycket länge. Jag vet icke, huru länge komitén kommer att arbeta, men äfven om den snart afslutar sina vidlyftiga arbeten, måste åtskilliga myndigheter höras, så att det dröjer åtskilliga år, innan ärendet kommer före i Riksdagen. Det är således uppenbart, att här gäller den gamla regeln, att medan gräset gror, dör kon.

Särskildt vill jag påpeka de ömmande förhållanden, som nu förefinnas speciellt i Stockholm, ty det är alldeles säkert, att just Stockholms invånare känna sig särskildt svårt berörda af den nuvarande dyrtiden. Detta är min personliga erfarenhet, och det är icke något tvifvel om att ej äfven öfriga stockholmare, i detta fall alltså ifrågavarande rektorer, ha erfarenhet af detsamma.

Jag har emellertid icke någon förhoppning att mot ett enigt statsutskott och med en sådan motivering, som utskottet anfört, kunna vinna det, som jag begärt, men jag hade tänkt, att till följd af de af mig omtalade ömmande omständigheterna följande förslag till beslut skulle kunna vinna bifall: »att Riksdagen måtte besluta, att af de besparade medlen å åttonde hufvudtiteln anvisa ett belopp af 500 kronor årligen till hvar och en af rektorerna vid statens femklassiga läroverk i Stockholm, intill dess deras lön blir reglerad».

Jag anhåller om proposition å bifall till detta af mig nu framställda förslag.

Häruti instämde herrar *Höjer* och *Smith*.

Herr Ivar Månsson: Herr grefve och talman! Jag trodde, att den ärade motionären skulle nöja sig med den motivering, som statsutskottet afgifvit, och låta denna fråga anstå, till dess att läroverkskomitén framkommit med sin utredning och sitt utlåtande. Det är ju alldeles tydligt, att Riksdagen icke kan gå denna komité i förväg och redan nu öka dessa här ifrågavarande rektorers aflö-

Ang. rektorernas vid de femklassiga allm. läroverken i Stockholm uppflyttning i högre lönegrad.
(Forts.)

Ang. rektorernas vid de femklassiga allm. läroverken i Stockholm uppflyttning i högre lönegrad.

(Forts.)

ning. Man får nemligen icke glömma, att dessa redan vid tillträdet till sina rektorat få 4,000 kronor, då deremot öfriga rektorer vid dessa läroverk i riket få börja med en aflöning af 3,500 kronor och först sedan erhålla ett ålderstillägg, så att de komma i jemnhöjd med de förra. Jag tror, att det skulle väcka ovilja hos de öfriga rektorerna, om man ginge till väga så, som den föregående talaren här föreslagit. Man måste också tänka på de andra lärarne. Hvad skulle väl de adjunkter säga, som nu hafva 2,000 kronor, derest man nu utan vidare utredning gäfvé åt dessa rektorer 500 kronor som ålderstillägg?

Jag tror därför, att statsutskottet i detta fall haft goda skäl för sin afstyrkande hemställan, hvilken här är liktydig med ett uppskof med frågan, till dess att komitén kommer med sin utredning, och på denna grund ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Wallis: Då talmannen påvisat, att formella hinder förefinnas för framställande af proposition å det af mig gjorda yrkandet, ber jag att få taga tillbaka detsamma.

Herrar *Höjer* och *Smith* förenade sig med herr Wallis.

Herr Ernst Carlson: De behjertansvärda sidorna af den föreliggande frågan, som ju ej kan sägas vara af någon större ekonomisk porté — den gäller ju endast ett ålderstillägg om 500 kronor åt trenne rektorer — ha redan blifvit framhållna af den förste ärade talaren och motionären i ämnet. Hade saken tillsvidare kunnat hjälpas på det sätt, som han nyss föreslog, skulle jag för min del gerna velat biträda ett sådant yrkande.

Men när så icke är förhållandet, och då en hänvisning blifvit gjord till den komité, som för närvarande har hela utredningen af lärarnes lönefråga om hand, är måhända för konsekvensens skull ej skäl att nu utbryta denna detalj. Och jag anser mig såsom medlem af nämnda komité här endast böra uttala den försäkran, att komitén skall hafva saken i välvillig åtanke och underkasta densamma den pröfning, statsutskottet ansett önskvärd.

Efter detta meddelande har jag, herr talman, intet yrkande att framställa.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17.

Bifölls.

Punkten 18.

Kongl. Maj:t hade vidare föreslagit Riksdagen att *dels* höja

Ang. anslag till understöd åt folkhögskolor.

förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor från nuvarande belopp af 55,000 kronor med 65,000 kronor eller till 120,000 kronor; *Ang. anslag till understöd åt folkhögskolor.*
(Forts.)
 dels medgifva, att af anslaget finge såsom understöd åt sådana i verksamhet varande folkhögskolor i riket, som visat sig gagneliga och af Kongl. Maj:t pröfvades vara i behof af dylikt understöd, utgå

a) till folkhögskola, som påginge minst 20 veckor, högst 3,000 kronor,

b) till qvinlig folkhögskola, som påginge omkring 12 veckor, högst 1,800 kronor,

c) till qvinlig kurs, som samtidigt med manlig folkhögskola påginge med väsentligen skild undervisning, högst 1,000 kronor,

d) till en andra årskurs vid af staten understödd folkhögskola högst 2,000 kronor, dock endast för så vidt i samma kurs ett antal elever, motsvarande minst fjerdedelen af dem, som under närmast föregående läsår genomgått den första årskursen, fortfarande beagnade undervisningen; samt derjemte

e) till anordnande af parallelafdelningar vid folkhögskola, då sådant pröfvades vid undervisningen i öfningsämnen vara oundgängligen erforderligt, extra anslag af högst 1,000 kronor för hvarje dylik skola;

allt under vilkor, att landsting, kommuner eller enskilde, hvar för sig eller gemensamt, till vederbörande skola eller kurs lemnade bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppginge till minst enahanda belopp som statsbidraget, samt att berättelsen öfver skolans eller kursens verksamhet årligen af skolstyrelsen ingäfves såväl till Kongl. Maj:t som till vederbörande landsting;

dels ock tillåta, att af ifrågavarande förslagsanslag ett belopp af högst 3,000 kronor finge enligt de närmare bestämmelser, som Kongl. Maj:t kunde finna lämpligt meddela, användas till understöd för utbildning af lärare och lärarinnor vid folkhögskolor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen må

a) medgifva, att såsom understöd åt sådana i verksamhet varande folkhögskolor i riket, som visat sig gagneliga och af Kongl. Maj:t pröfvas vara i behof af dylikt understöd, må utgå

till folkhögskola, som pågår minst 20 veckor, högst 3,000 kronor;

till qvinlig folkhögskola, som pågår omkring 12 veckor, högst 1,800 kronor;

till qvinlig kurs som samtidigt med manlig folkhögskola pågår med väsentligen skild undervisning, högst 1,000 kronor;

till en andra årskurs vid af staten understödd folkhögskola högst 1,000 kronor, dock endast för såvidt i samma kurs ett antal elever, motsvarande minst fjerdedelen af dem, som under närmast

Ang. anslag
till understöd
åt folkhög-
skolor.
(Forts.)

föregående läsår genomgått den första årskursen, begagna under-
visningen; samt derjemte

till anordnande af parallelafdelningar vid folkhögskola, då så-
dant pröfvas vid undervisningen i öfningsämnena vara oundgäng-
ligen erforderligt, extra anslag af högst 1,000 kronor för hvarje
dylik skola;

allt under vilkor, att landsting, kommuner eller enskilde, hvar
för sig eller gemensamt, till vederbörande skola eller kurs lemna
bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppgå till
minst enahanda belopp som statsbidraget, samt att berättelse öfver
skolans eller kursens verksamhet årligen af skolstyrelsen ingifves
såväl till Kongl. Maj:t som till vederbörande landsting;

b) tillåta, att ett belopp af högst 3,000 kronor må enligt de
närmare bestämmelser, som Kongl. Maj:t kan finna lämpligt med-
dela, användas till understöd för utbildning af lärare och lärarinnor
vid folkhögskolor; samt

c) under förutsättning af bifall till hvad utskottet under mom.
a) och b) här ofvan hemstält, höja förslagsanslaget till understöd
åt folkhögskolor från nuvarande belopp af 55,000 kronor med
55,000 kronor eller till 110,000 kronor.

Vid punkten var fogad reservation af herrar *Andersson* i Vestra
Nöbbelöf, *von Friesen*, *Ivar Månsson*, *Boström* i Bodbyn, *Larsson*
i Mörtlösa, *Göransson* och *Persson* i Tällberg, hvilka ansett, att
utskottet bort hemställa, att Riksdagen må

a) medgifva — — — — — högst 1,000 kronor;

till en andra årskurs vid af staten understödd folkhögskola
högst 2,000 kronor, dock endast för så vidt i samma kurs ett antal
elever, motsvarande minst fjerdedelen af dem, som under närmast
föregående läsår genomgått den första årskursen, begagnar under-
visningen; samt derjemte — — — — —

b) tillåta, att ett belopp af högst 3,000 kronor må enligt de
närmare bestämmelser, som Kongl. Maj:t kan finna lämpligt med-
dela, användas till understöd för utbildning af lärare och lärarinnor
vid folkhögskolor; samt

c) under förutsättning af bifall till hvad utskottet under mom.
a) och b) här ofvan hemstält, höja förslagsanslaget till understöd
åt folkhögskolor från nuvarande belopp af 55,000 kronor med 65,000
kronor eller till 120,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr von Friesen: Herr talman! För det första ber jag att
få fästa kammarens uppmärksamhet uppå att här föreligger ett

tryckfel. Det står i betänkandet, att såsom understöd skola utgå »till folkhögskola, som pågår minst 20 veckor, högst 4,000 kronor». Det skall vara 3,000 kronor, som är den summa, hvilken begäres i den kongl. propositionen och i hvilken statsutskottet naturligtvis icke har kunnat föreslå den ändringen, att dessa 3,000 kronor skulle höjas till 4,000 kronor. Att det här ifrågavarande beloppet skall vara endast 3,000 kronor framgår också af sid. 57 i utskottets betänkande, der den kongl. propositionen står citerad. Jag skall således till en början endast anhålla, att detta tryckfel måtte blifva rättadt.

*Ang. anslag
till understöd
åt folkhög-
skolor.
(Forts.)*

Men då jag har ordet, ber jag vidare att få fästa uppmärksamheten å den reservation, som är vidfogad denna punkt af betänkandet och i hvilken reservanternas med afseende å anslaget till andra årskursen yrka bifall till den kongl. propositionen. Kongl. Maj:t har nemligen föreslagit, att till den andra årskursen måtte af statsmedel få utgå högst 2,000 kronor, »allt under vilkor, att landsting, kommuner eller enskilde, hvar för sig eller gemensamt, till vederbörande skola eller kurs lemna bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppgå till minst enahanda belopp som statsbidraget». Utskottet åter föreslår, att till samma kurs skall få lemnas högst 1,000 kronor under samma vilkor som de af Kongl. Maj:t uppställda. Det är lätt att förstå anledningen till den förändring, som utskottet här har gjort. De komiterade, som voro tillsatta af folkhögskolorna för att bereda detta ärende, ansågo, att det icke skulle behövas större anslag än 2,000 kronor, men de förutsatte då icke något bidrag från annat håll. I det hänseendet har Kongl. Maj:t gjort en ändring, ty Kongl. Maj:t fordrar äfven till andra årskursen ett bidrag från annat håll, som är lika stort som statsbidraget. Utskottet har då haft den tankegången, att när komiterade ansett, att det behöfs högst 2,000 kronor utan något bidrag från annat håll, kan man, när man fordrar ett lika stort bidrag från annat håll, nöja sig med högst 1,000 kronor.

Emellertid har det synt oss, som velat oförändradt bibehålla den kongl. propositionen, att det dock kan vara skäl att bereda möjlighet att få något högre statsanslag än 1,000 kronor, äfven om landsting eller andra skulle bidraga med samma belopp. Det lär väl icke vara någon fara, att för denna andra årskurs ett högre belopp skall komma att utgå, än som verkligen behöfves, ty de, som skola skjuta till en lika stor summa som statsbidraget, lära nog tillse, att anslaget icke blir öfver höfvan stort.

Då Kongl. Maj:t sålunda föreslagit 2,000 kronor, hade vi trott, att det skulle vara skäl för Riksdagen att bifalla detta. Något missbruk på det sättet, att det till andra årskursen skulle blifva ett högre anslag, än som i verkligheten erfordras, ha vi icke trott kunna följa af ett sådant förslag.

Herr talman, jag ber alltså att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Ang. anslag
till understöd
åt folkhög-
skolor.
(Forts.)

I detta yttrande instämde herrar *Ernst Carlson, Hammarlund, Höjer, Wallis, Boëthius, Berg* i Stockholm, *Bromée* i Billsta, *Persson* i Arboga, *Kempe, Andersson* i Helgesta, *Trapp, Spangenberg, Holmlin, Gussing, Norman, Gustafsson* och *Olofsson* i Ävik.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Claëson: Herr grefve och talman, mina herrar! Den ärade talare, som nyss hade ordet, har ju redan yrkat bifall till reservationen, hvilken i hufvudsak sammanfaller med Kongl. Maj:ts proposition. Jag ber blott att till det, som han behagade yttra, få lägga några ord.

Det är visserligen sant, såsom den ärade talaren påpekade, att det uti folkhögskolekomiterades yttrande antydes, att 2,000 kronor möjligen skulle kunna räcka. Så säges det på ett ställe, men jag tror icke, att dessa komiterade verkligen ha åsyftat, att anslaget blott skulle blifva 2,000 kronor, ty detta är det belopp, som för närvarande skall utgå till andra årskursen, nemligen 1,000 kronor af statsmedel och 1,000 kronor insamlade från annat håll, och det synes mig vara ådagalagdt, att det behöfves en förhöjning äfven för andra årskursen, just för att man skall kunna bättre aflöna lärarne samt bestrida kostnaderna för undervisningsmateriel och en del andra utgifter.

Dessa komiterade säga också på ett annat ställe, att de önska få dessa 2,000 kronor af statsmedel, utan att därför fordra ett motsvarande belopp i öfriga inkomster. Jag har fattat det så, att de ansett, att det nog behöfves mer än 2,000 kronor, men att de önska att få denna summa af statsmedel och att de sedan äro tacksamma för det, som de kunna få från annat håll, men att de därför icke vilja, att det skall fordras ett sammanskott till lika belopp. Skulle nu statsutskottets förslag gå igenom, beviljas blott 1,000 kronor till den andra årskursen, under vilkor att 1,000 kronor utgå från annat håll, men det blir ju då icke mera, än hvad som redan nu utgår till folkhögskolans andra årskurs och som utgått allt sedan år 1878, så att enligt statsutskottets förslag skulle den andra årskursen icke vinna något. För min del tror jag, att det vore mycket godt, om kammaren behagade intressera sig litet för reservationen. Dessa folkhögskolor hafva på ett förtjenstfullt sätt arbetat sig fram, och efter allt hvad jag kunnat finna, äro de värda allt möjligt intresse. Jag ber därför att för min del få i kammarens välvilja rekommendera den af herr von Friesen m. fl. afgifna reservationen.

Herr Carlheim Gyllensköld: Jag får till en början angifva, att jag ansluter mig till reservationen.

Orsaken dertill, att jag begärt ordet, är närmast en ordställning, som förekommer i femte stycket under mom. a) af denna punkt. Der står nemligen, att ifrågavarande belopp skall anvisas dock endast för så vidt i samma kurs ett antal elever, mot-

svarande minst fjerdedelen af dem, som under närmast föregående läsår genomgått den första årskursen, begagna undervisningen». Detta vilkor gör anslaget nästan oåtkomligt för åtskilliga folkhögskolor, emedan det understundom händer, att elevantalet blir ringare, än här föreskrifvits, på den grund att eleverna icke ha tillfälle att nästföljande år deltaga i en andra årskurs. Det är nemligen för elevernas föräldrar ofta ganska svårt att afvara sönerna två vintrar å rad. Det går mycket lättare att efter en eller två vintrars mellanrum låta dem genomgå den andra årskursen. Jag tillåter mig därför hemställa, om ej lämpligare vore att i denna punkt upptaga 1898 års komiterades förslag, som lyder, «att antalet elever skulle vara minst fjerdedelen af medeltalet elever i den första årskursen under senast förflutna fem läsår eller, för yngre skolor, så länge de varit i verksamhet». Det är alldeles visst, att genom en dylik ändring folkhögskolestyrelserna lättare skulle kunna fylla vilkoren för anslaget utgående.

Ang. anslag till understöd af folkhögskolor.
(Forts.)

Ehuru reservationen upptager samma vilkor härutinnan som utskottets förslag, vill jag likväl icke nu göra bestämdt yrkande om ändring af reservationen i denna del till öfverensstämmelse med 1898 års komiterades förslag, utan hemställer om bifall till reservationen.

Herr Holmlin: Herr talman! För min del skulle jag haft att framställa ungefär samma yrkande som den föregående ärade talaren, derest icke utskottet välvilligt hade tagit bort ett ord ur den kongl. propositionen. Om den siste ärade talaren sett efter å sid. 67 i betänkandet, så skulle han der funnit följande uttalande: »Utskottet har nemligen ansett, att vid beräkningen af elevantalet för åtnjutande af understöd till en andra årskurs icke nödvändigtvis bör tagas hänsyn till, huruvida eleverna bevistat närmast föregående årskurs vid folkhögskola, hvadan ordet 'fortfarande' synts böra ur det i sådant hänseende föreslagna vilkoret utgå.» Det har hittills, på sätt den siste ärade talaren mycket riktigt påpekade, rådt det tråkiga förhållandet, att om man i första årskursen haft 40 elever och så följande år fått 10 elever i fortsättningskursen, men af dessa blott 9 tillhört närmast föregående års elever och en tillhört någon äldre kurs, har detta ord »fortfarande» af vederbörande tolkats så, att man då ej fått något statsanslag.

Jemte det jag sålunda ber att få bringa både Kongl. Maj:t och statsutskottet mitt tack för det väckta förslaget, anhåller jag att få särskildt tacka statsutskottet för dess välvilliga åtgärd att borttaga detta ord »fortfarande». Man har således ej att fästa sig blott vid sista året utan vid de två eller tre närmast föregående. Det är därför med flit, man valt denna obestämda form »närmast föregående läsår».

Jag anhåller att få yrka bifall till reservationen, d. v. s. till det högre anslaget.

Ang. anslag
till understöd
åt folkhög-
skolor.
(Forts.)

Herr Petersson i Dänningelanda: Då jag, med hänsyn till den stora betydelse folkhögskolorna ega för allmänheten, anser dem väl värda allt understöd, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen i ämnet framställt propositioner, biföll kammaren den af herr Andersson i Vestra Nöbbelöf m. fl. vid denna punkt afgifna reservation.

Ang. anslag
förr beredande
af undervis-
ning i slöjd.

Punkten 19.

Kongl. Maj:t hade föreslagit, att Riksdagen måtte *dels*, för sin del, godkänna de i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 13 januari 1900 angifna grunder för utdelande af statsbidrag till främjande af undervisningen i slöjd, med rätt för Kongl. Maj:t att, när i särskilda fall omständigheterna dertill föranledde, meddela understöd af statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder deraf att någon afvikelse från nämnda grunder egt rum, *dels och* höja det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslag med titel »bidrag till aflönande af lärare i slöjd vid folkskolorna», nu uppgående till 110,000 kronor, med 130,000 kronor eller till 240,000 kronor.

I sammanhang med Kongl. Maj:ts berörda framställning hade utskottet till behandling förehafat en af herrar *J. Nydal* och *L. G. Broomé* inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 118, deri yrkats, att Riksdagen måtte, med godkännande i öfrigt af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag för beredande af undervisning i slöjd, besluta, att statsbidrag för slöjdundervisning finge utgå äfven för sådan slöjdfafdelning, som bestode af mindre än 15 gossar eller 25 flickor, i det fall att antalet gossar eller flickor i en folkskoleafdelning ej uppginge till nämnda antal, men samtliga i afdelningen varande gossar eller flickor deltog i slöjden.

Utskottet hemställde, att Riksdagen må

a) med afslag å herrar Nydals och Broomés förevarande motion, för sin del godkänna de i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1900 angifna grunder för utdelande af statsbidrag till främjande af undervisningen i slöjd, dock att skoldistrikts rätt till statsunderstöd för slöjdundervisning för gossar icke bör inskränkas till undervisning i träslöjd och metallslöjd, äfvensom medgifva, att Kongl. Maj:t må, när i särskilda fall omständigheterna dertill föranleda, meddela understöd af statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder deraf, att någon afvikelse från nämnda grunder egt rum; samt

b) höja det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslag med titel »bidrag till aflönande af lärare i slöjd vid folkskolorna», nu uppgående till 110,000 kronor, med 130,000 kronor, eller till 240,000 kronor.

*Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.
(Forts.)*

Herr talmannen yttrade: Då den af en ledamot af statsutskottet här lemnade uppgift om ett tryckfel i andra stycket under mom. a af denna punkt ytterligare blifvit styrkt genom det tryckta rättelseblad, som nu antagligen kommit alla kammarens ledamöter tillhanda, torde kammaren finna, att ett bifall till utskottets hemställan är ett bifall till den tryckta hemställan med iakttagande af sagda ändring. Är detta kammarens uppfattning?

Efter det kammaren med ja besvarat det af herr talmannen sålunda framställda spørsmål, anförde:

Herr von Schéele: Herr talman! Det som föranledt mig att begära ordet är en bestämmelse, som står kvar från förutvarande stadganden i denna sak, nemligen att minst tio gossar eller minst tio flickor skola deltaga i den slöjd, hvarom här är fråga, för att åt en folkskola skall kunna beredas tillfälle till understöd af statsmedel för slöjd. Jag har anledning att tro, det man här icke haft kännedom om, att förhållandena i en aflägsen del af vårt land ställa sig så, att det för flere skoldistrikt der skulle, med bibehållande af den bestämmelsen, blifva omöjligt att komma i åtnjutande af denna förmån. Det gifves nemligen på Gotland skoldistrikt, i hvilka hela befolkningen ej uppgår till tvåhundra menniskor, och der är det knappast tänkbart, att någonsin antalet folkskolebarn skulle kunna vara nog stort för erhållande af statsunderstöd i fråga om vare sig manlig eller qvinlig slöjd. Vidare finnes det på ön rätt många distrikt med en folkmängd af mellan två och tre hundra, och är antalet folkskolebarn i dessa distrikt ej större, än att det är i högsta grad osannolikt, att man der skulle kunna för både gossar och flickor få understöd till slöjdundervisningen. Slutligen förekomma ännu flere fall, der folkmängden öfverstiger tre men icke når upp till fyra hundra; äfven i sådana distrikt blir det icke sällan för åtminstone etdera slaget af skolbarn omöjligt att erhålla det ifrågavarande statsunderstödet. Totalsumman af samtliga dessa gotländska skoldistrikt utgör f. n. 34, alltså inemot 40 % af hela antalet, som är 86.

Om detta förhållande hade varit för vederbörande bekant, då sagda bestämmelse utarbetades, tör det ju hända, att man funnit sig föranlåten att tillägga: »eller mindre än tio, der alla i folkskolan intagna barn deltaga i slöjden, såvidt de icke äro på grund af naturfel dertill oförmögna.» Det kan nemligen knappt vara tänkbart, att man velat beröfva just de församlingar denna förmån, som allra bäst behöfva den; ty så små församlingar, som de af mig omnämnda, ha naturligtvis i regeln allra svårast att bära de ut-

Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.
(Forts.)

gifter, som äro med folkskoleväsendet förbundna. Och det måste ju förefalla dessa församlingar obilligt, att andra större, å fastlandet belägna skoldistrikt, som kanske icke ens på långt när begagna slöjdundervisningen i samma grad som de nämnda små distrikten å Gotland, der nästan undantagslöst alla folkskolebarn, så manliga som qvinliga, deltaga i slöjden, — att, säger jag, sådana rikare och lyckligare lottade distrikt, som torde visa mindre intresse för saken, skola åtnjuta förmånen af statsunderstöd, under det att samma förmån genom lagens bestämmelser förvägras vissa bland de fattigaste, men för saken mest intresserade distrikten. Jag tillåter mig här upplysningsvis nämna, att utdebiteringen för skolorna å Gotland i medeltal uppgår till närmare 40 öre per fyruk.

Hvilken skada skall icke åstadkommas derigenom att, om man något år lyckats få elevantalet upp till tio gossar eller tio flickor, detta antal ett följande år icke står till att vinna! Då måste ju ett afbrott i slöjdundervisningen inträda, kanske för flere år.

Nu tänker jag mig den frågan till mig stäld, huru man väl burit sig åt der nere förut för att i någon mån afhjelpa detta missförhållande. Jo, man har gjort så, att man dels nekat barn, som eljest varit berättigade till afgang från skolan, att derifrån afgå, för att på sådant sätt få tiotalet fullt, dels ock i samma syfte från småskolan till folkskolan uppflyttat barn, som ännu icke varit fullt mogna för en sådan flyttning. Att emellertid dylika åtgärder äro i hög grad beklagliga, ligger i öppen dag. Man har jemväl — jag nödgas tillstå det — någon gång tillgripit den olagliga utvägen att bland de slöjdande räkna med småskolebarnen, men detta har naturligtvis, så fort det kommit till vederbörande myndighets kännedom, blifvit förbjudet.

Någon torde äfven fråga: hvarför skulle ställningen nu blifva svårare än förut? Jo, först och främst söka myndigheterna numera öfva en noggrannare kontroll, och derjemte finner man de nyss antydda nödfallsutvägarne att kvarhålla barn i folkskolan utöfver rätt tid och tillika från småskolan uppflytta barn före rätt tid för att möjliggöra slöjdundervisning för de rätta folkskolebarnen allt mer odrägliga. Dessutom har folkmängden på Gotlands landsbygd minskats i många församlingar, hvarigenom svårigheterna naturligtvis i förevarande riktning ökats. Slutligen har man känt en ökad böjelse för att dela skoldistriktet, något som ur denna synpunkt är mycket ofördelaktigt, men för skolundervisningen i dess helhet icke kan betraktas annat än som en förmån. Läget har sålunda i flere afseenden försämrats.

Nu ha vi en bestämmelse i det föreliggande förslaget, som emellertid gifvit oss hopp om att saken skall kunna arrangeras. Det heter nemligen der, att Kongl. Maj:t skulle ega rätt »att, när i särskilda fall omständigheterna dertill föranledde, meddela understöd af statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder deraf, att någon afvikelse från nämnda grunder egt rum». Skulle nu

så hugneligt vara, att vi finge göra oss till godo denna bestämmelse, så vore ju saken hulpen. *Ang. anslag för beredande af undervisning i slöjd.*

Det har visserligen icke undgått min uppmärksamhet, att här i utskottets utlåtande förekommer något, som synes tala emot en sådan förhoppning, nemligen att utskottet har tillstyrkt afslag på en framställning, som blifvit af enskilda motionärer gjord derom, att statsbidrag för »slöjdundervisning må utgå äfven för sådan slöjdfdelning, som består af mindre än 15 gossar eller 25 flickor, i det fall, att antalet gossar eller flickor i en folkskoleafdelning ej uppgår till nämnda antal, men samtliga i afdelningen varande gossar eller flickor deltaga i slöjden». Jag tager mig likväl friheten att fästa uppmärksamheten på, att släktskapen mellan dessa saker är mer skenbar än verklig. Ty i motionärernas förslag är fråga om *slöjdafdelningar*, i afseende hvarpå det nog är lättare att finna utväg till sakens ordnande, än när det gäller *hela* folkskolan, hvarom jag nyss talade.

Något yrkande har jag icke att göra, utan jag har blott velat fästa uppmärksamheten på denna sak, i hopp att den Kongl. Maj:t tillämnade rättigheten att, då i enskilda fall tillräckliga skäl förefinnas, gå utom den allmänna begränsningen skall blifva den gotländska folkskoleslöjdens räddning.

Herr Broomé i Bårslöf: Herr talman! Ehuru statsutskottet utan meningsskiljaktighet hemställt om afslag å den af mig och herr Nydal väckta motionen, och det sålunda icke torde finnas något hopp om att vinna bifall till densamma, anser jag dock saken vara af den stora betydelse, att jag bör yttra några ord om densamma.

Då herr Nydal och jag väckte denna motion, hyste vi den förhoppningen, att ett enbart påpekande af de olägenheter, som vi i motionen berört, skulle vara nog för att statsutskottet skulle ta hänsyn dertill. Då jag sedermera genom tidningspressen fick veta, att vår motion af utskottet afstyrkts, väckte också detta meddelande min förvåning. Sedan jag nu emellertid tagit del af detta statsutskottets digra utlåtande och deraf ser, hvilka vidtomfattande utredningar utskottet haft att ombesörja och huru mycket arbete det nedlagt på den deri förekommande mångfald af ärenden, förvånar det mig icke, att en sådan detaljfråga som denna ej förmått tillvinna sig någon synnerlig uppmärksamhet inom utskottet.

Jag tror emellertid, att denna fråga har vida större räckvidd och vida större social betydelse än utskottet vid dess behandling tänkt sig, och jag hoppas därför, att såväl utskottets som kammarens öfriga ärade ledamöter vilja egna en stunds uppmärksamhet åt den framställning jag i detta afseende tillåter mig göra.

I den gamla goda tiden, som det heter, var hvarje familj så godt som en liten stat för sig. Det var därför icke blott nödigt utan ock ganska vanligt, att husfadern och husmodern egde full

Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.
(Forts.)

färdighet i alla de göromål som voro af nöden i ett hus för familjens trefnad och hemmets uppehållande. I den tiden var också hvarje hem på samma gång såväl en slöjdskola och en hushållsskola som ock en skola för meddelande af den allmänbildning, som på den tiden ansågs nödvändig. Men i samma mån som näringslivet och kommunikationsväsendet utvecklats, hafva förhållandena i dessa afseenden blifvit väsentligen förändrade.

Vi veta, att industrien numera har gripit icke blott den manliga, utan äfven den qvinliga delen af befolkningen i sina vidt-famnande armar, och huruledes ett rastlöst sträfvanne nu eger rum på alla områden, då, snart sagdt, allt skall tillverkas med maskiner och alla göromål gå med snälltågsfart.

I den gamla goda tiden ansåg man det vara ett oafvisligt kraf på en bildad qvinna, att hon skulle kunna sköta ett hus och leda alla inom huset förekommande göromål. I vår tid deremot, när man tänker sig en bildad qvinna, ligger den tanken närmast till hands, att en sådan skall kunna spela piano, åka bicycle och rådbåka främmande språk. I de burgnare familjerna kunna de olägenheter, som af husmödrarnas bristande insigt i husliga värf förorsakas, någorlunda afhjelpas, derigenom att man i sådana hus lätteligen kan t. ex. per telefon tillkalla specialister på detta område och ofta hafva ju sådana hem till sitt förfogande tjenare, som äro särskildt tränade i hvarje gren af hushållningen. Ja, får man inom en sådan familj händelsevis besök af riktigt fint främmande, kan man till och med per telefon requirera från Stockholm eller Köpenhamn en kock, som genomgått en lärokurs i ett kungligt kök.

Men i de fattigare hemmen ställer sig saken annorlunda. Det finnes tusentals qvinnor som ena dagen lemna sitt arbete i fabriken för att nästa dag öfvertaga vården af ett hem. De hafva visserligen fått någon hvad man kallar allmänbildning i folkskolan, men största delen af sin barndoms- och ungdomstid hafva de tillbragt i fabriker. Då dessa qvinnor skola bilda hem, stå de handfallna inför de mest enkla göromål. Att koka kaffe torde vara allt hvad de egentligen kunna på hushållningens område. Och hvad t. ex. en sådan sak beträffar, som att förfärdiga, laga och hålla i ordning kläder för sig och sina barn, stå de oftast i detta afseende ganska rådlösa.

Följden af detta missförhållande blir naturligtvis, att mannen icke kan trivas i hemmet, sådant detta under dylika förhållanden måste blifva, och följderna deraf blir återigen kroglif och dryckenskap.

Det är för öfrigt icke bättre stäldt i detta afseende med den manliga ungdomen. Om en yngling, som delat sin barndomstid mellan skolan och lekbacken, kommer ut på landet för att tjena, står han oftast alldeles handfallen gent emot de mest enkla göromål. Han har icke ens handlag nog för att kunna tälja en pligg eller slå in en spik i ett redskap, som för tillfället gått sönder.

Det är under sådana förhållanden en oafvislig pligt för staten och samhället att kraftigt gripa in för att förebygga den sociala fara, som i detta afseende förefinnes.

Lärarepligten, som fordom innefattades i föräldrapligten, har ju ock så småningom öfverflyttats på samhällena, och i vår tid med dess rastlösa sträfvauden, som hufvudsakligen gå ut på att uppfinna, tillverka och sköta maskiner, i en sådan tid, då näringslifvet inkräktar så väsentligt på hemmets tid, att plats ej gifves för någon ordnad undervisning der, är det alldeles nödvändigt och i sin ordning, att undervisningspligten öfverflyttas på samhällena.

Men vi lefva i en öfvergångsperiod i detta afseende. Staten och kommunerna hafva ännu icke fullständigt hunnit öfvertaga de sysslor, som äro förenade med denna undervisningsskyldighet, och därför qvarstå ännu många olägenheter, som behöfva afhjelpas; och en af dem är just den, som i vår motion påpekats.

Idealet för samhällets sträfvande i detta afseende bör naturligtvis vara att kunna lemna alla sina barn undervisning i alla de kunskapsgrenar, som äro nödvändiga för att barnen skola kunna bli värdiga och dugliga medborgare. En stor del kommuner hafva ock låtit sig angeläget vara att upprätta hushållsskolor och slöjdskolor, och dessutom har staten trädt emellan och bidragit till slöjdskolornas upprätthållande genom anslag samt derjemte inrättat slöjdafdelningar vid våra seminarier. Men om alla Sveriges barn skola kunna bli delaktiga af denna undervisning, måste det gå så långt, att hvarje lärare och lärarinna vid folkskola eller småskola äfven får en slöjdskola att meddela undervisning uti. Detta ideal stå vi emellertid långt ifrån ännu. Sverige hade 1898 5,190 lärare och 9,365 lärarinnor vid folkskolor och småskolor. Om hvar och en af dem haft en slöjdskola att undervisa uti och statsbidrag till dessa slöjdskolor erhållits efter nu gällande bestämmelser, skulle statsanslaget för ändamålet hafva gått upp till 670,200 kronor, men i verkligheten uppgick det till endast 236,593 kronor och 57 öre och således icke till ens halfva beloppet, ja, icke stort mer än till tredjedelen.

Vi måste således för att närma oss idealet för samhällets sträfvande i detta afseende söka borttaga alla de olägenheter, som stå hindrande i vägen för kommunerna att upprätta slöjdskolor och att för desamma erhålla statsbidrag. Staten har gått ganska långt i detta afseende, då den nemligen i fråga om statsanslag till slöjdskolor *icke* fasthållit vid den principen, som gäller rörande statsbidrag till folkskolor i öfrigt, eller att kommunerna sjelfva skola med vissa belopp bidraga till undervisningens upprätthållande. Kommunerna få nemligen statsbidrag till slöjdskolorna utan att sjelfva behöfva utbetala något för ändamålet.

Men för att nu förebygga, att en kommun skulle genom upprättandet af flere små slöjdskolor kunna tillskansa sig flere hundra kronor i statsanslag, har man i de kongl. kungörelserna rörande

*Ang. anslag
för beredande
af undervisning
i slöjd.
(Forts.)*

Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.
(Forts.)

vilkoren för erhållande af dessa statsbidrag vidtagit vissa åtgärder. Först och främst är, såsom den föregående talaren påpekade, der föreskrifvet, att en folkskola icke kan få statsbidrag till slöjd- undervisning, så vida icke af skolbarnen i densamma »minst 10», vare sig gossar eller flickor, deltaga i undervisningen. En annan bestämmelse är den, som vi i vår motion vändt oss emot, nemligen att om en folkskola är indelad i flere slöjdafdelningar, måste i hvarje slöjdafdelning finnas minst 15 gossar eller 25 flickor. Vi hafva icke vändt oss mot denna bestämmelse i den mening, att den helt och hållet skulle upphävas, utan vi hafva endast önskat, att undantag derifrån skulle kunna göras, så att det stode de församlingar, som genom ifrågavarande bestämmelse utan eget förvållande äro helt uteslutna från möjligheten att erhålla statsbidrag, öppet att erhålla sådana.

Jag skall be att få påpeka ett par af de olägenheter, som till följd af nyssnämnda bestämmelse lätt kunna tänkas förekomma, genom att anföra ett par exempel.

Låt om oss antaga, att det är två församlingar A. och B., som ligga intill hvarandra. I A. finnes det 20 folkskolebarn, 10 gossar och 10 flickor. För dessa kan man sålunda anordna 2 slöjdskolor: en qvinlig slöjdskola och en gosslöjdskola. Dessa skolor skulle nu, efter antagandet af utskottets här föreliggande hemställan, kunna erhålla sammanlagdt 120 kronor i statsbidrag.

I församlingen B. finnes det 96 folkskolebarn. Dessa delas på 2 afdelningar, så att man har dels en s. k. mellanskola och dels en s. k. egentlig folkskola. I hvar och en af dessa afdelningar finnes det 24 gossar och 24 flickor. De båda folkskoleafdelningarna befinna sig på en fjerdingvägs afstånd ifrån hvarandra. Vid båda afdelningarna är anordnad slöjdundervisning. Vid den ena afdelningen är en lärareföreståndare för gosslöjdskolan, deri hela antalet skolgossar eller 24 undervisas, och denna skulle då enligt Kongl. Maj:ts förslag erhålla i statsunderstöd 80 kronor. Men å denna afdelning har man också upprättat en qvinlig slöjdskola, hvilken vi tänka oss förestås af skollärarens hustru, som genomgått en slöjdcurs; men eftersom antalet i slöjd deltagande flickor endast uppgår till 24, kan icke något statsbidrag till denna slöjdskola erhållas. Samma är förhållandet å den andra afdelningen, som förestås af en lärarinna, och der antalet i slöjd deltagande flickor ju äfven utgör 24. Således kan man i denna församling icke erhålla mera än 80 kronor i statsunderstöd, oaktadt man der har 96 folkskolebarn och 3 slöjdskolor, medan den andra församlingen A., som endast hade 20 folkskolebarn och 2 slöjdskolor, kan få 120 kronor i statsbidrag. Detta är ett missförhållande, som påkallar rättelse.

Ett annat exempel. Vi taga t. ex. Husqvarna. Der har man sitt skolväsende ganska väl ordnad, men man har tillämpat den s. k. samskoleidén, d. v. s. gossar och flickor undervisas samtidigt af samma lärare eller lärarinna. Om vi nu tänka oss, att i en

afdelning det icke kan bli mer än 24 gossar och 24 flickor — och det är ju icke lämpligt att sammanföra flere än 48 barn i samma afdelning — då kan icke för denna afdelning något statsbidrag erhållas på grund af de bestämmelser, som för närvarande gälla. Kommunen kommer att gå miste om statsunderstöd, så vida man icke slår tillsammans afdelningarna eller tager ett barn från en afdelning och låter det bevista slöjdundervisningen i en annan. Men vi skola komma i håg, att i ett sådant samhälle som det här ifrågasvarande man vanligtvis endast har *en* gemensam slöjdsal, och då måste de barn, som i och för slöjdundervisning tagas bort från den afdelning, som de egentligen tillhöra, gå miste om den undervisning, som under tiden pågår i den skolsal, der den afdelning undervisas, till hvilken de sjelfva höra. Härigenom kommer undervisningen att helt och hållet förryckas.

*Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.
(Forts.)*

Dessa olägenheter och åtskilliga andra, som i detta afseende skulle kunna framdragas, tror jag icke, att utskottet tänkt sig närmare in uti, då det hemställt om afslag å vår motion. Statsutskottet säger, att utredning icke föreligger vare sig om hvilken rubbning i de enligt Kongl. Maj:ts proposition föreslagna grunder för statsbidragens utdelande skulle föranledas af ett bifall till förslaget, eller om beloppet af de ökade kostnader för statsverket, hvartill ett sådant bifall skulle gifva anledning. Hvar och en, som läst igenom Kongl. Maj:ts förslag, skall emellertid finna, att det *icke* föranledes den minsta rubbning i dessa grunder genom ett bifall till den motion, vi framburit. Det är endast en *undantagsbestämmelse*, som begäres i vår motion beträffande de folkskoleafdelningar, som jag nu påpekat.

Hvad deremot angår utredningen rörande de ökade kostnaderna för statsverket, hvartill ett bifall till vår motion skulle föranleda, vill jag framhålla, att det här ej gäller något fixt penningbelopp, som för ändamålet skulle anvisas, utan det är endast fråga om ett förslagsanslag.

Den utredning, som förut i detta afseende förebragts, synes mig ha varit föga tillfredsställande, då 1898 af Kongl. Maj:t begärdes 110,000 kronor, men utbetalts ej mindre än 236,590 kronor 57 öre. Således uppgick det verkliga beloppet till mer än dubbelt af det begärda. Huru svår en utredning i detta afseende är, synes på sid. 91, der det heter: »Anslaget för anordnande af qvinlig slöjd i folkskola m. m. vore i riksstaten år 1900 uppfördt med 90,000 kronor. För år 1898 hade å detta anslag utbetalts 88,365 kronor. Då sålunda nämnda förslagsanslag ännu icke öfverskridits och då man icke kunde förutse, hvilket inflytande förslagen att höja statsbidraget för understödjande af qvinlig slöjd och att samtidigt dermed bereda lättnader i vilkoren för statsbidragets erhållande komme att hafva på de samfälda kostnaderna för ifrågasvarande ändamål, borde, enligt departementschefens mening, anslaget för anordnande af qvinlig slöjd i folkskola m. m. i rikssta-

Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.
(Forts.)

ten för år 1901 uppföras med samma belopp som i föregående års riksstat.» Det synes sålunda vara omöjligt att göra en utredning, som kan fixera det belopp, som behöfves för detta ändamål, och det synes mig vara af mindre vigt, att en sådan utredning sker. Vi veta ju, att medlen icke komma att utanordnas till andra församlingar än dem, som uppfylla villkoren i den kongl. kungörelsen i ämnet. Och då dessa medel äro afsedda till understöd för en synnerligen viktig gren af vårt undervisningsväsende, synes det mig ej vara någon risk att bifalla den motion, vi framställt.

I öfverensstämmelse med hvad jag sålunda yttrat anhåller jag, att Riksdagen måtte, i stället för att oförändradt bifalla den hemställan, som statsutskottet afgifvit under punkt a), för sin del godkänna de i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1900 angifna grunder för utdelande af statsbidrag till främjande af undervisningen i slöjd, dock att skoldistrikts rätt till statsunderstöd för slöjdundervisning för gossar icke bör inskränkas till undervisning i träslöjd och metallslöjd, och att statsbidrag för slöjdundervisning må utgå äfven för sådan slöjdfafdelning, som består af mindre än 15 gossar eller 25 flickor, i det fall, att antalet gossar eller flickor i en folkskoleafdelning ej uppgår till nämnda antal, men samtliga i afdelningen varande gossar eller flickor deltaga i slöjden, äfvensom medgifva, att Kongl. Maj:t må, när i särskilda fall omständigheterna dertill föranleda, meddela understöd af statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder deraf, att någon afvikelse från nämnda grunder egt rum.

För öfrigt lika med utskottets förslag.

Herr talman! jag anhåller om proposition å bifall till denna min hemställan.

Herrar *Nydal*, *Styrlander* och *Thylander* instämde häruti.

Herr Ernst Carlson: Herr grefve och talman, mina herrar! Efter de stora allmänna vyer, som för oss blifvit upprullade af den föregående ärade talaren, hoppas jag dock, att kammaren måtte hafva något intresse qvar för en liten men viktig detaljbestämmelse, på hvilken jag skall be att få fästa uppmärksamheten.

Hufvudsaken i den föreliggande frågan är nemligen *icke* — såsom den förre talaren syntes mena — anslaget till slöjdundervisningen. Att denna bör understödjas och kraftigt understödjas, derom äro statsmagterna sedan länge ense. Af hufvudsaklig vigt är icke heller, att beloppet af anslaget för nästa år betydligt höjes eller från nuvarande 110,000 kronor till 240,000 kronor. Detta kan synas vara mycket; men det har dock icke stort att betyda, då här är fråga om ett förslagsanslag, hvilket redan 1898 öfverskreds med öfver 126,000 kronor, d. v. s. ungefärligen den summa, hvarmed anslaget nu skulle ökas. Den föreslagna höjningen innebär således i sjelfva verket, oafsedt en mindre ökning af de respek-

tive statsbidragen till gossarnes och flickornas slöjd, väsentligen en jemkning af anslagssumman till öfverensstämmelse med det verkliga utgående beloppet.

Ang. anslag för beredande af undervisning i slöjd.

(Forts)

Nej, det vigtiga här vid lag är egentligen de *nya grunder* för utbetalande af statsbidraget till slöjdundervisningen, som Kongl. Maj:t föreslagit, och som statsutskottet hemställt, att Riksdagen måtte godkänna. Och jag skall dervid tillåta mig att hänvända herrarnes särskilda uppmärksamhet på den i slutorden af statsutskottets kläm å sid. 94 införda bestämmelsen, att *Kongl. Maj:t må, när i särskilda fall omständigheterna dertill föranleda, meddela understöd af statsmedel för ifrågavarande ändamål utan hinder deraf, att någon afvikelse från nämnda grunder egt rum.*

I likhet med den förste ärade talaren i denna fråga finner nemligen äfven jag, att just i denna formulering af utskottets kläm ligger ett viktigt medel att för framtiden undgå de trakasserier, för hvilka skoldistriktet — såsom åtskilliga af herrarne torde hafva sig bekant — hittills ofta nog blifvit utsatta vid tillämpningen af kongl. förordningen den 1 juni 1894, hvars bestämmelser visat sig mindre lyckliga, särdeles som de i praxis blifvit pedantiskt uppfattade. Det har alltså ej sällan inträffat, att ett skoldistrikt, som fått sin anhållan om statsbidrag för slöjdundervisning beviljad, sedermera ett par år efteråt af kammarrätten ålagts återbära redan uppburet statsbidrag för slöjd, och detta, ehuru requisitionen blifvit af vederbörande myndighet i vanlig ordning godkänd. Klagomål hos Kongl. Maj:t öfver kammarrättens utslag ha till intet båtad, sedan detta embetsverks formalistiska tolkning af nämnda förordning en gång vunnit häfd.

Nu torde väl äfven de nya bestämmelserna, sådana de af Kongl. Maj:t föreslagits, icke allenast på landsbygden, såsom nyss påpekats, utan äfven i städerna komma att föranleda åtskilliga svårigheter vid tolkningen. Särskildt vill jag i fråga om bestämmelserna för bidrag till gossarnes slöjd fästa uppmärksamheten å *punkt 2* å sid. 92 af statsutskottets betänkande, der det heter, att skoldistrikt, när der finnas två eller flere slöjdfdelningar, må, på angifna vilkor för hvarje sådan slöjdfdelning, i hvilken antalet slöjdande uppgått till minst femton, erhålla ett årligt understöd af statsmedel å 80 kronor.

Det inträffar nemligen beständigt, att folkskoleklasser äro så stora, att de vid slöjdundervisningen måste delas. Det kan dervid lätt hända, att af lokala eller andra, rent pedagogiska skäl kunna komma 13 å 14 lärjungar på vissa afdelningar, men 17 å 18 på andra; de senare skulle i så fall få åtnjuta statsbidrag, men ej de förra. Jag tror därför, att det skulle varit vida lyckligare, om det i afseende å slöjdfdelningarna hetat, att ett skoldistrikt finge uppbära ett årligt understöd af statsmedel å 80 kronor för hvarje fullt antal af 15 slöjdande lärjungar, dock icke flere sådana understöd än antalet afdelningar. Lämpligen borde i så fall äfven stadgan-

Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.
(Forts.)

dena angående slöjdafdelningar för flickor i *punkt 3* formulerats å liknande sätt.

Med en sådan formulering fordrades fortfarande, att det skulle komma minst 15 lärjungar i medeltal å hvarje slöjdafdelning för gossar och mint 25 lärjungar i medeltal å hvarje afdelning för kvinnlig slöjd. Men för att kunna uppgöra ett rationellt schema och dervid på bästa sätt fördela slöjdundervisningen och den öfriga undervisningen, skulle vederbörande skolmyndighet i så fall få friare händer. Och detta innebure en mycket viktig pedagogisk fördel, medan i sjelfva verket det kraf, man från statens sida afsett att uppställa i afseende å frekvensen af de i undervisningen deltagande lärjungarna, blefve lika väl uppfyllt som enligt det i den kongl. propositionen upptagna vilkoret.

Jag har velat nämna detta, för den händelse att Kongl. Maj:t vid den slutliga affattningen af bestämmelserna skulle finna lämpligt att i nämnda afseende företaga någon jemkning af uttrycken.

I hvarje fall hoppas jag, att med den tillåtelse, som i statsutskottets kläm gifvits Kongl. Maj:t att, der omständigheterna sådant föranleda, medgifva undantag, de nya bestämmelserna för statsbidrags åtnjutande skola få en lämpligare och i förhållande till hvad som verkligen blifvit presteradt, äfven rättvisare tillämpning, än hvad hittills varit möjligt.

Jag skall alltså, herr talman, efter som jag håller före, att Kongl. Maj:t genom formuleringen af statsutskottets kläm fått nödig latitud att vida bättre än hittills tillgodose slöjdundervisningens rättmätiga kraf, inskränka mig till att yrka bifall till statsutskottets förslag i den föredragna punkten.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet Claëson: Herr talman! En ärad talare på gotlandsbanken påpekade ett undantagsförhållande, som förefinnes inom åtskilliga skoldistrikt på Gotland, nemligen att distriktet är så litet, att antalet barn i folkskolan icke uppgår till ens 10 gossar eller 10 flickor.

Detta förhållande var mig icke bekant på den tid, då den kongl. propositionen affattades. Men jag föreställer mig — jag förs icke säga något bestämdt, att, om kammaren bifaller det nu föreliggande förslaget, och Kongl. Maj:t således får rätt att i vissa ömmande fall göra afvikelser, då skulle kanske icke all möjlighet vara utesluten för ett sådant litet skoldistrikt att erhålla statsbidrag. Jag vågar emellertid ej säga detta såsom ett sista ord; ty saken behöfver tagas i närmare öfvervägande. Men jag tror, som sagdt, att i den allmänna tillåtelse, som Kongl. Maj:t enligt förslaget skulle få att medgifva afvikelser, torde ligga en möjlighet att afhjelpa missförhållandet i förevarande fall.

Herr von Friesen: Herr talman! Frågan om statsbidrag för undervisningen i slöjd är, i jemförelse med andra frågor om

statsbidrag till folkskolor, ganska invecklad just af det skäl, den förste ärade talaren nämnde, nemligen att man här vill hafva kontroll för att missbruk ej skola ega rum, en kontroll, som man i afseende på öfriga statsbidrag sökt deri, att vederbörande kommun sjelf skall bidraga för ändamålet.

*Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.*

(Forts)

Derför hafva också de här föreslagna villkoren varit mycket omtvistade. Och det kan sättas i fråga, om öfver hufvud den bestämelse, i hvilken de ärade motionärerna yrkat ändring, öfver hufvud är lämplig.

Nu har man sökt öfvervinna den olägenhet, som förefinnes, genom att föreslå en ändring af bestämmelsen.

Jag tror dock, att man bör vara mycket försigtig, innan man i en sådan fråga fattar beslut så här, snart sagdt, på stående fot, ty man vet icke, hvart det kan leda. Motionären anförde åtskilliga exempel, hvilka det kanske icke var så lätt för kammarens ledamöter att följa med. Jag skulle också kunna anföras ett exempel på, huru det skulle kunna gå enligt motionärernas förslag. Låt oss t. ex. antaga, att i en skola finnas 25 flickor i en afdelning, men att endast 24 af dem vilja deltaga i slöjdundervisningen. Hvad blir då följden? Jo, att man icke får något statsbidrag, därför att icke alla 25 flickorna deltaga i slöjdundervisningen. För att få sådant, måste man skicka bort den 25:te flickan till en annan skola, kanske en fjerdingväg derifrån; hon får således icke gå kvar i den skola, dit hon egentligen hör. Kan det vara rätt att uppställa villkor, som medföra sådana följder? Jag menar således, att det är mycket som man bör taga i betraktande vid formulandet af ifrågavarande bestämmelse. Mig förefaller emellertid, som om, då nu i anledning af Riksdagens skrivelse till Kongl. Maj:ts regeringens föreliggande förslag framkommit och när detta förslag jemväl innehåller den expansiva bestämmelse, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet särskildt framhållit, man gjorde klokast i att nu taga detta förslag, sådant det här föreligger. Jag vill visst icke påstå, att de förbehåll, hvilka man här sökt uppställa, äro de viktigaste, men jag kan icke heller se, att de, som i motionen framstälts, äro i allo tillfredsställande. Särskildt hvad de stora kommunerna beträffar, kunna förhållandena komma att ställa sig högst egendomliga, om detta, som motionärerna föreslagit, skulle tillämpas. Bättre vore då, om, på sätt en talare på göteborgsbanken framhållit, medeltalet af de lärjungar, som undervisades i slöjd, blefve bestämmande. — Icke heller tror jag, att de missförhållanden, som förefinnas på Gotland och hvilka den förste talaren framhöll, skulle afhjelpas genom motionärernas förslag.

Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr Hammarlund: Herr talman! Före år 1894 gälde den mycket enkla bestämmelsen, att visst statsbidrag för slöjdundervis-

*Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.*
(Forts.)

ningen skulle utgå för hvarje skola. Men som begreppet skola icke är närmare bestämdt, så föranledde denna bestämmelse åtskilliga oegentligheter. För att komma ifrån dessa framlade då Kongl. Maj:t ett förslag till ändring, gående ut derpå, att visst statsbidrag skulle utgå till hvarje *slöjdafdelning*. Men för att icke missbruk skulle ega rum, föreskrefs tillika, att i hvarje slöjdafdelning skulle finnas minst 10 slöjdande gossar, och att der slöjdafdelningarna voro flere i samma skola, skulle finnas minst 15 i hvarje för att något statsbidrag skulle utgå. Man inslog då på en väg, som icke förut beträddts på något område af folkundervisningen, nemligen att bestämma statsbidragen i förhållande till lärjungeantalet, medan desamma på alla andra områden af folkundervisningen bestämmas i förhållande till lärarekrafternas antal. Jag opponerade mig då mot att slå in på denna väg, och det var endast med ringa majoritet — 94 röster mot 89 — denna kammare godkände den kongl. propositionen.

Det har nu visat sig, att den väg, som beträddes år 1894, har ledt till många svårigheter och oegentligheter. Knappast på något annat område inom folkskoleväsendet förekomma så många klagomål och besvär och så mycket skrifveri som här, emedan man i detta fall måst fastställa en mängd detaljbestämmelser, hvilkas uppfyllande folkskoleinspektörerna och länsstyrelserna skola kontrollera och öfvervaka. Jag ber att såsom exempel härpå få omtala, att ensamt under slutet af förra och början af detta år hafva endast inom Kristianstads län icke mindre än 11 församlingar först till länsstyrelsen och sedan till Kongl. Maj:t hänskjutit frågor rörande pröfning af vilkoren för utbekommande af statsbidrag för slöjdundervisningen.

Nu vill man försöka komplettera de gällande bestämmelserna, men vidhålla den nuvarande grunden att låta lärjungeantalet vara den bestämmande faktorn. En komité har under förra hösten utarbetat förslag till nya detaljbestämmelser, och Kongl. Maj:t har med anledning häraf förelagt Riksdagen detta förslag. Min tro är emellertid den, att det för framtiden blir än svårare för folkskoleinspektörerna och länsstyrelserna att öfvervaka, att allt går riktigt till, och antalet besvärmål blir helt visst efter antagandet af detta förslag än större, ty genom att man stält i utsigt, att Kongl. Maj:t kan medgifva undantag, frestas snart sagt hvarje församling att hädanefter pröfva lyckan hos Kongl. Maj:t.

Huru mycket enklare vore det icke att här som på andra områden på folkskolans fält säga, att för hvarje lärare, som undervisar i detta ämne, utgår statsbidrag till så och så stort belopp under förutsättning, att församlingen bidrager med så och så mycket? Den garanti, som behöfves för att förekomma missbruk, får man då genom att fastslå något mindre bidrag från församlingens sida.

Detta sätt att lägga lärjungeantalet och icke lärareantalet till grund för statsbidragets utgående leder också till mycket märk-

värdiga konsekvenser. Det har ju ursprungligen varit meningen, att det för slöjdundervisningen utgående statsbidraget skulle vara ett slags biförtjenst för lärarne. Men i större skoldistrikt med många skolafdelningar kan det nuvarande systemet rent af uppmuntra dertill, att man icke låter lärarne och lärarinnorna i de vanliga läroämnena få hand om slöjdundervisningen, utan anställer särskilda lärare för detta ämne. Om man antager en dylik slöjdlärare med skyldighet att undervisa 36 timmar i veckan, och hvarje slöjdafdelning blott har slöjd 4 timmar i veckan, hvilket medgifves såsom minimum, så kan en sådan lärare undervisa i 9 slöjdafdelningar, och då får man till hans aflöning ett statsbidrag af 9 gånger 80 kronor eller 720 kronor, under det att det högsta statsbidrag, som kan utgå för en folkskollärare i vanliga ämnen med samma undervisningstid, endast uppgår till 533 kronor 33 öre. För en lärarinna i slöjd, som undervisar i lika många afdelningar, erhålles ett statsbidrag af 9 gånger 40 kronor eller 360 kronor, under det att de i regeln äro aflönade ungefär i likhet med småskollärarynnor, för hvilka det högsta statsbidraget utgör 233 kronor 33 öre. Till sådana märkvärdiga inkonsekvenser leda de stadganden, som nu gälla sedan år 1894 och hvilka det är meningen att nu ytterligare fastläsa.

Emellertid då man nu slagit in på denna väg och icke vill göra någon ändring, utan fortfarande vill låta lärjungeantalet vara grunden för statsbidragets utgående, synes det mig i allt fall, som om motionärerna, herrar Nydal och Broomé, haft fog för sin lilla anmärkning. Ty då man till en lärarinna i läsämnen kan få statsbidrag för t. ex. en afdelning, som består af 24 flickor, så borde man väl också kunna få bidrag för undervisningen i slöjd för samma skolafdelning på 24 barn, om de *alla* deltaga i slöjdundervisningen. Det är ingenting annat motionärerna begära än att om i slöjden deltaga alla de barn, som finnas i en afdelning med en och samma lärare i läsämnen, men likväl icke det minimiantal af 15 gossar och 25 flickor, som fordras enligt nu gällande bestämmelser, kan uppnås, statsbidrag för slöjdundervisningen ändock bör utgå. Jag tror, att motionärerna hafva haft stort fog för detta förslag. Enligt de nuvarande bestämmelserna kan man icke, om man nemligen vill hafva statsbidrag, inrätta i större skolor en slöjdafdelning för gossar med mindre än 15 och för flickor med mindre än 25 deltagare. Häraf blir följden, att på många ställen undervisningen i de vanliga ämnena kommer att förryckas. Om alla lärjungar i en skolafdelning deltaga i slöjdundervisningen och denna, såsom allt mer och mer blir händelsen, förlägges till den vanliga skoltiden, men dessa lärjungar icke uppgå till det fastställda minimiantalet, måste man taga någon eller några gossar eller flickor från en annan afdelning för att få antalet fylldt, men dessa komma då att under tiden för slöjdundervisningen gå miste om den under-

*Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.
(Forts.)*

Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.
(Forts.)

visning, som de under samma tid skulle hafva haft i sin egen afdelning. Detta är ju en betänklig sak.

För min del vill jag därför yrka bifall till den framställning, som herr Broomé gjort, då jag i hvarje fall anser den vara en förbättring i Kongl. Maj:ts förslag. Jag hemställer alltså om bifall till herr Broomés förslag.

Med herr Hammarlund förenade sig friherre *Barnekow* samt herrar *Persson* i Arboga, *Olsson* i Mårdäng, *Söderberg*, *Hammarström*, *Johansson* i Öija, *Ericsson* i Vallsta och *Kvarnzelius*.

Herr Broomé i Bärslöf: Det har framställts tvenne anmärkningar mot den i mitt förra uttalande gjorda hemställan. För det första anmärktes, att genom ett bifall till den af herr Nydal och mig väckta motionen icke afhjelpes *alla* de brister, som vidlåda det i ifrågavarande kongl. proposition föreliggande förslaget, och att det därför vore bäst att taga Kongl. Maj:ts förslag sådant det föreligger. Ja, det är visserligen sant, att brister finnas, som icke kunna blifva afhjelpa genom ett bifall till motionen. Men vi ansågo oss icke böra framställa något fullständigare förslag, då vi ansågo, att grunden, hvarifrån den kongl. kungörelsen utgår, i vissa hänseenden är misslyckad, såsom också herr Hammarlund här påpekat. Vi höllo emellertid före, att de brister, som vi påpekat, vore så väsentliga, att det vore skäl att passa på tillfället och afhjelpa *dessa* brister, då nu ett nytt förslag föreligger. Att uppskjuta detta till kommande år kan icke vara lämpligt, och om utskottets förslag nu antages, måste man söka redan nästa år börja lappa på de nu antagna bestämmelserna. Det är naturligtvis mycket svårare att göra detta än att vidtaga en förändring nu, då sjelfva förslaget föreligger till afgörande. Och jag vill fästa uppmärksamheten på, att utskottet sjelft gått samma väg, som vi i motionen föreslå. Utskottet föreslår nemligen sjelft en ändring i den kongl. propositionen, nemligen rörande slöjdundervisningen för gossar. Utskottet hemställer, »att skoldistriktets rätt till statsunderstöd för slöjdundervisning för gossar icke bör inskränkas till undervisning i träslöjd och metallslöjd», hvilket Kongl. Maj:t föreslår. Och då utskottet sjelft förordar en ändring i den kongl. kungörelsen, så anser jag det vara allt skäl att på samma gång vidtaga de förändringar, som vi i motionen framhållit och hvilka förändringar — så vidt jag kan förstå — äro af vida större vikt och betydelse än den förändring utskottet föreslagit.

Den andra anmärkningen, som gjorts mot min hemställan är den, att det enligt utskottets förslag står Kongl. Maj:t fritt att i vissa fall medgifva undantag från de bestämmelser, som äro gifna. Det är sant. Men man bör härvid också komma ihåg, att då det gäller inrättandet af nya slöjdskolor brukar man uppläsa den kongl. kungörelsen rörande vilkoren för statsbidrags erhållande för för-

samlingens medlemmar och underrätta dem om, huru sådana skolor kunna uppstå med rättighet till statsbidrag. Då församlingsborna få höra, att det måste finnas så och så många barn uti en afdelning för att statsbidrag skall kunna erhållas, våga de helt naturligt ej lita på att Kongl. Maj:ts rätt att göra undantag skall komma att gälla för den af dem tilltänkta skolan, hvilken de sålunda måste vara beredda på att upprätthålla uteslutande med egna medel, och då taga de naturligtvis ganska ofta hänsyn till sparsamhetsskäl, så att den ifrågakända skolan icke kommer till stånd i det fall, att lärjungeantalet icke är tillräckligt stort. Sparsamhetshänsynen är ju nemligen i många fall en hänsyn, som, äfven då det är fråga om undervisning, går *framför* andra, och det icke endast i Vestergötland. Derfor vore det väl, om det tydligt framhölles uti den kongl. kungörelsen, att det kan erhållas statsbidrag till slöjdskola med mindre antal barn, derest hela afdelningen deltagar i slöjdundervisningen, ty derigenom skulle nog åstadkommas, att flera slöjdskolor skulle uppstå och vinna statsunderstöd än nu är förhållandet. Jag ber därför att fortfarande få yrka bifall till min förut gjorda hemställan.

*Ang. anslag
för beredande
af undervisning
i slöjd.
(Forts.)*

Herr Ivar Månsson: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag undrar dock, om vi nu icke i alla fall borde vara nöjda med det förslag, som utskottet här framställt. Ty enligt min uppfattning skulle derigenom vilkoren för erhållande af statsbidrag till slöjdläroarna blifva så väsentligt förbättrade, att det synes mig, som om åtminstone alla de anmärkningar, som man förut hört framställas mot de nuvarande förhållandena, derigenom skulle afhjelpas. Och de fel, som här framhållits med afseende å slöjdfördelningarna, hafva väl i alla fall icke så mycket att betyda; ty det kan väl icke blifva annat än i exceptionella fall, som sådana förhållanden, som här af några talare påpekats, komme att föreligga. Dessa fall måste, som sagdt, blifva ganska sällsynta, och när nu statsutskottet dertill i sitt förslag gjort det uttalandet, att Kongl. Maj:t bör ega rätt att efter för handen varande förhållanden jemka, rätta och besluta i dessa saker, synes det mig verkligen, som om man icke borde vara så rädd att antaga utskottets förslag, ty Kongl. Maj:t ser nog till, om det gifves särskilda exceptionella fall, då afvikelse behöfver göras från de eljest gällande grunderna, att allt blir rätt och skäligt. Det synes mig därför, som om kammaren, då utskottets förslag redan blifvit antaget af Första Kammaren, äfven borde för sin del bifalla detsamma, så att kamrarna komme till ett enigt, samstämmigt beslut.

Hvad skulle resultatet blifva, om Andra Kammaren nu toge det af herr Broomé framställda yrkande, sedan Första Kammaren redan tagit statsutskottets förslag? Ja, för så vidt jag kan se, icke skulle väl frågan på grund deraf förfalla. Det kan väl icke vara vår mening att styra det derhän, utan man finge väl i så

*Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.*
(Forts.)

fall möjligen söka sammanjemka de olika meningarna. Men huru det skulle vara möjligt, synes mig ganska svårt att förstå.

Det förefaller mig därför, som om kammaren nu borde bifalla utskottets förslag. Ty äfven om, såsom den förste talaren framhöll, det icke finnes 10 gossar eller 10 flickor i afdelningen, har ju Kongl. Maj:t ändå rätt, efter min uppfattning, att i detta exceptionella fall tilldela skolan anslag. Likaså kan ju Kongl. Maj:t i ett sådant fall, som herr Broomé omnämnde, tillerkänna skolan statsbidrag, om Kongl. Maj:t finner sådant skäligt och billigt. Men att gå så långt, att man gör anslaget beviljande alldeles oberoende af några vilkor eller bestämmelser angående antalet af lärjungar, hvilket skulle ligga uti motionärernas förslag, det tycker jag icke går an. Åtminstone någon utredning i sådant hänseende bör väl förebringas.

Hvad angår det förhållande, som herr Broomé omnämnde, att vid fråga om inrättande af slöjdafdelning inom ett skoldistrikt, ovisshet kan uppstå bland församlingsborna, huruvida en dylik afdelning kan komma till stånd, enär de äro rädda att icke erhålla något anslag, får jag för min del säga, att jag tycker, att denna risk icke är så synnerligen stor, ty församlingen lemnar ju icke sjelf bidrag till slöjdläraren, utan frågan kommer nog endast att gälla lokalen; och har icke distriktet lokal, lär det icke gå åstad och anordna slöjdkurser.

Under sådana förhållanden tycker jag, att vi gerna borde kunna enas om utskottets förslag och sedermera tänka på att göra de rättelser, som kunna anses nödiga. Man vinner ju icke allt på en gång. Man får icke allt, hvad man vill hafva, på en gång. Då emellertid förhållandena skulle genom utskottets förslag blifva fördelaktigare, än de nu äro, synes det mig, som om Riksdagen gerna kunde för denna gång nöja sig med att taga utskottets förslag, hvartill jag nu ber att få yrka bifall.

Herr Hammarlund: En föregående talare frågade, huru det skulle gå, om nu denna kammare, sedan Första Kammaren tagit utskottets förslag, bifölle det af herr Broomé framstälde yrkandet. Ja, det är ju litet vanskligt att i dessa dagar yttra sig, om en fråga kan afgöras genom gemensam votering eller icke. Det synes mig dock icke vara tvifvel underkastadt, huru det i detta fall bör gå, åtminstone om vi rätta oss efter hittills gällande praxis. Herr Broomé har föreslagit och yrkat, »att statsbidrag för slöjd-undervisning må utgå äfven för sådan slöjdafdelning, som består af mindre än 15 gossar eller 25 flickor, i det fall att antalet gossar eller flickor i en folkskoleafdelning ej uppgår till nämnda antal, men samtliga i afdelningen varande gossar eller flickor deltaga i slöjden».

Om nu den ena kammaren säger, att den vill vara med om detta, men den andra kammaren icke vill detta, kan jag icke för-

stå annat än, att denna tvistefråga måste slitas genom gemensam omröstning.

*Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.*
(Forts.)

Herr Ernst Carlson: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag håller före, att i den situation, vi för närvarande befinna oss, kan det icke vara lämpligt att onödigtvis framkalla flere tvistefrågor, hvilkas afgörande måste komma att bero på huruvida gemensam votering får ega rum eller icke.

För öfrigt är jag i denna fråga lycklig nog att befinna mig på samma linie, som den ärade ledamot af statsutskottet, som nyss talade från skånebanken. Kongl. Maj:ts förslag innebär nemligen, enligt mitt förmenande, ett afgjordt framsteg i förhållande till de nuvarande bestämmelserna. Och jag anser, att det vore en betydlig förbättring, som skulle vinnas endast derigenom, att det — såsom här är ifrågasatt — medgäfves Kongl. Maj:t att, när särskilda omständigheter dertill föranleda, meddela undantag från eljest gällande vilkor.

Det vore väl ändock besynnerligt, om vi genom att framkalla stridiga beslut om vissa vilkor nu skulle riskera att gå alldeles miste om de verkliga fördelar, som ligga i ett bifall till statsutskottets utlåtande. Ty såsom i tillämpningen alldeles olidliga måste de bestämmelser kännetecknas, som för närvarande äro gällande med afseende å utbekommande af statsbidrag för slöjdundervisningen. Vinnes nu endast en förbättring, så må öfverlåtas åt erfarenheten att i framtiden närmare gifva vid handen, huru dessa bestämmelser lämpligast böra formuleras.

Orsaken, hvarför såväl från landsorten som från städerna så många anmärkningar i detta afseende framstälts, är utan tvifvel den, att förhållandena äro så olika å olika orter. Det torde nog en gång förr eller senare bli nödvändigt att här i Sverige, liksom redan skett i våra grannländer Norge och Danmark, utfärdas särskilda stadganden för folkskolan i städerna och på landsbygden, i hvilka stadganden hänsyn toges till olika traktens behof och egenomliga förhållanden. Innan emellertid så skett, tror jag, att det är bäst att i afseende å vissa detaljbestämmelsers förbättrade formulering lita till erfarenhetens vittnesbörd och nu låta sig nöja med hvad som för tillfället säkert kan ernås.

Jag vill därför, herr talman, då tillräcklig latitud synes mig finnas i statsutskottets förslag, rätt och slätt yrka bifall till detsamma.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan och dels på bifall i stället till det af herr Broomé i Bårslöf under öfverläggningen framställda yrkande; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

*Ang. anslag
för beredande
af undervis-
ning i slöjd.
(Forts.)*

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i punkt 19 af förevarande utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det af herr Broomé i Bårslöf under öfverläggningen framställda förslag.

Voteringen utvisade 130 ja-röster mot 44 nej-röster; och hade alltså utskottets hemställan bifallits.

Punkten 20.

Lades till handlingarna.

Punkten 21.

Bifölls.

*Ang. höjning
af lönen för
professorn i
grufvetenskap
vid tekniska
högskolan.*

Punkten 22.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för höjande af den till professorn i grufvetenskap vid tekniska högskolan från staten utgående aflöning från dess nuvarande belopp, 4,700 kronor, till 6,000 kronor, deraf 4,000 kronor skulle utgöra lön och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar, bevilja ett ordinarie anslag af 1,300 kronor.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning, må, för höjande af den till professorn i grufvetenskap vid tekniska högskolan från staten utgående aflöning från dess nuvarande belopp, 4,700 kronor, till 5,500 kronor, deraf 4,000 kronor skola utgöra lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, bevilja ett ordinarie anslag af 800 kronor.

Vid punkten var fogad reservation af herrar *Persson* i Stallerhult, *Göransson* och *Persson* i Tällberg.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr Berndes: Styrelsen för tekniska högskolan har hemställt hos Kongl. Maj:t, att professorn i grufvetenskap skulle få samma aflöning som de öfriga professorerna vid nämnda skola, och det på de grunder, att hans undervisningstid blifvit på senare tider betydligt ökad och kommer att ytterligare ökas, att han dessutom 5 å 7

veckor under sommaren hela dagarna haft praktisk undervisning i grufbrytning och grufmätning och att undervisningen i grufvetenskap på senare tiden erhållit större betydelse än förut. Kongl. Maj:t har godkänt denna framställning och hemställt till Riksdagen, att professorns i grufvetenskap aflöning skulle höjas till samma belopp som det öfriga lärare vid högskolan åtnjuta, nemligen 6,000 kronor. Statsutskottet har äfven uttalat samma åsigt, att hans aflöning skulle blifva densamma som de öfriga professorernas, men företagit en förändring derhän, att »det från jernkontoret till ifrågasvarande professor numera utgående anslag å 500 kronor» skulle tagas med i räkningen, så att med tillägg af detta hans aflöning skulle uppgå till samma belopp som för öfriga professorer. Hvarifrån statsutskottet fått den föreställningen, att jernkontoret beviljat ett anslag på 500 kronor, förstår jag icke. Säsom fullmäktig i jernkontoret kan jag intyga, att denna uppfattning är oriktig. Det förhåller sig fast mer alldeles så, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet till statsrådsprotokollet förklarar, nemligen att detta tillskott, som den nuvarande professorn haft, icke är att anse annorlunda än säsom en gratifikation, som jernkontoret utan någon sin skyldighet lemnat och därför eger rätt att, när helst kontoret det finner för godt, indraga. Om detta tillskott fattas beslut år efter år, hvadan det icke kan anses säsom ett anslag en gång för alla. Det är helt enkelt att betrakta säsom en särskild personlig gärd af tacksamhet åt den nuvarande professorns, O. G. Nordenström, framstående förtjenster om den svenska grufhandteringen. Att under sådana förhållanden säga att till följd af det nuvarande anslaget från jernkontoret aflöningen skall bestämmas lägre för denne professor än för öfrige professorer vid skolan, synes mig därför vara fullständigt oberättigadt. Det är ju icke rim och reson i att bestämma en del af en statstjenares lön under hänvisning till ett bidrag från en enskild institution, då man icke har någon garanti för att detta skall komma att utgå.

På dessa grunder anhåller jag, herr talman, att få yrka afslag på utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Persson i Tällberg: Som herrarne finna, har Kongl. Maj:t på förslag af tekniska högskolans styrelse hemställt om en löneförhöjning för professorn i grufvetenskap vid denna skola från 4,700 till 6,000 kronor. Som motiv till denna löneförhöjning anför styrelsen hufvudsakligen, att professorns undervisningsskyldighet borde i någon mån ökas. Men det är härvid att märka, att, såvidt jag förstår, här är mindre fråga om en löneförhöjning än fast mer om ett sätt att bereda den nuvarande professorn en högre pension. Ty enligt hvad som framgår af den kongl. propositionen har denne professor utom sin lön, 4,700 kronor, äfven ett bidrag af 500 kronor ifrån jernkontoret jemte resekostnads- och traktamentsersättning; hvadan jag förmodar, att hans inkomster äro lika stora som de

Ang. höjning af lönen för professorn i grufvetenskap vid tekniska högskolan.

(Forts.)

*Ang. höjning
af lönen för
professorn i
grufvetenskap
vid tekniska
högskolan.*

(Forts.)

öfriga professorernas. Enligt min uppfattning afser den ifrågasatta löneförhöjningen därför förnämligast att grundlägga rätt till högre pension för denne professor. Det är detta jag för min del icke tror vara rätta sättet att gå till väga. Professorn i fråga är nemligen 65 år gammal, följaktligen pensionsmessig; och om det kan anses rätt, att han skall hafva lika hög pension som öfriga professorer, hade det enligt mitt förmenande varit riktigast, att Kongl. Maj:t ingått till Riksdagen med begäran i detta afseende, i stället för att man här sökt komma fram genom en bakväg och på det sättet bereda honom den pension man anser honom förtjena.

Af dessa i korthet anförda skäl ber jag, herr talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan såväl som å den kongl. propositionen.

Herr Berndes: Den siste ärade talarens anförande var verkligen något besynnerligt. Det är här helt enkelt fråga om aflöning af viss statstjänst, utan att man har rätt att taga hänsyn till hvem som för tillfället är innehafvaren af denna tjänst. Hvad beträffar den tillfälliga omständigheten, att han skall afgå, tror jag mig kunna säga, att den försynthet, som ständigt utmärkt honom, äfven nu skall hindra honom att stanna qvar endast för att få åtnjuta den högre pensionsrätt, om hvilken den siste ärade talaren ordade. Det är en besynnerlig tolkning af Kongl. Maj:ts förslag om reglering af ifrågavarande aflöningsförmåner att tro, att förslaget endast tillkommit för att skaffa en högre pension åt den nuvarande innehafvaren af platsen; intet hade ju hindrat Kongl. Maj:t att i så fall komma med en direkt framställning derom till Riksdagen. Nej, det är här fråga om en reglering för framtiden oberoende af den nuvarande innehafvarens förr eller senare skeende afgang från platsen. Jernkontorets bidrag bestämmes, såsom herr statsrådet framhållit, år efter år och gäller mera den nuvarande innehafvaren än platsen såsom sådan. Det är icke sagdt, att detta bidrag framdeles kommer att lemnas.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr von Friesen: Här har yrkats dels bifall till Kongl. Maj:ts proposition, dels afslag å såväl denna som utskottets hemställan. Jag skall för min del yrka bifall till utskottets hemställan. Huru det kan vara med pensionsfrågan, känner jag icke. Säkert är, att om denna löneförhöjning beslutes, den kommer att tillämpas från 1 januari nästa år. Om således den nuvarande tjänsteinnehafvaren står qvar till nästa års början och först derefter tager afsked, kommer han i åtnjutande af det högre pensionsbeloppet. Detta är obestriddigt. Nämnda förhållande var icke heller obekant för afdelningen och statsutskottet utan diskuterades tvärtom ganska vidlyftigt. Någon upplysning om, huru den nuvarande tjänsteinnehafvaren ämnade förfara, kunde vi dock icke erhålla. Men

det har kommit till utskottets kännedom, att han gjort sig i hög grad förtjent om tekniska högskolan, så att om beviljandet af denna löneförhöjning skulle hafva den påföljden, att hans pension blefve högre, vore detta visserligen ingenting att beklaga. Det var på grund af den upplysningen vi ansågo oss, med fullt medvetande om hvilken följd det kunde komma att hafva i pensionshänseende, likväl kunna tillstyrka, att sådan förändring i »lönen» skulle ega rum, att dess belopp för denne professor blefve lika högt som för de andra professorerna vid nämnda anstalt. Deremot ansågo vi oss icke kunna släppa jernkontorets bidrag, ty det är visst icke så, att detta bidrag lemnats endast till den nuvarande innehafvaren. Jernkontoret har alltid bidragit till denna professur, förut till och med med högre belopp än för närvarande. De komiterade, som den 4 november 1873 afgåfvo betänkande angående åtskilliga läroverks förening med teknologiska institutet och bildandet af en teknisk högskola, ifrågasatte till och med ett ännu större bidrag från jernkontoret till denna professur. För öfrigt är hela bergsskolans anordnande i Stockholm tillkommet på initiativ af jernkontoret. Det vore väl då litet underligt, om jernkontoret nu skulle undraga sig allt bidrag, på grund deraf, att det blir ett personombyte. Vi trodde, att vi gingo så försigtigt till väga som möjligt, då vi läto sjelfva lönen vara densamma som för öfrige professorer, nemligen 4,000 kronor, men bestämde tjänstgöringspenningarna, såvidt de skulle utgå från staten, till 1,500 kronor och hänförde jernkontorets bidrag till tjänstgöringspenningarna. Jag tror, att man med tanke på denna professurs säregna ställning med skäl kan anse, att detta är rätt handladt.

Jag skall därför, herr talman, yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Berndes: Den uppfattningen, att man icke bör släppa jernkontorets bidrag, kan jag absolut icke förstå. Jernkontoret har icke åtagit sig några förbindelser i detta afseende. Jag vet icke, om det alltid utbetalat medel för detta ändamål, men jag vet, att när professor Nordenström fick sitt anslag från jernkontoret höjdt till 500 kronor, så var det endast för hans skull som det blef höjdt.

Om det är på jernkontorets initiativ, som bergsskolan blef flyttad till Stockholm, vet jag icke, men jag kan upplysa, att när skolan flyttades hit, så inköpte jernkontoret tomt för densamma. Och vidare har jernkontoret för den praktiska undervisning, som eleverna erhålla, årligen lemnat ett bidrag af 8,000—9,000 kronor till tekniska högskolan, och jag kan såsom styrelseledamot äfven i tekniska högskolan underrätta herrarne om, att det går till på det sättet, att då penningarne requireras rekviritionen åtföljes af förslag om, huru de under det kommande året skola användas, och så har skett år efter år. Men om man kan taga sådant i betraktande, då man reglerar lönerna för statstjenstemän, det lemnar jag derhän.

Ang. höjning af lönen för professorn i grufvetenskap vid tekniska högskolan.

(Forts.)

*Ang. höjning
af lönen för
professorn i
grufvetenskap
vid tekniska
högskolan.*

Jag ber, herr talman, att få tillägga, att mitt yttrande i fråga om jernkontorets ställning i detta afseende icke så må förstås, som skulle det vara jernkontorets mening att undandraga sig detta anslag vid den nuvarande professorns afgang. Jag vet nemligen icke alls, huru jernkontoret kommer att ställa sig vis à vis en blifvande lärare i grufvetenskap.

(Forts.)

Jag anser det emellertid icke rätt, att en lön till en stats-tjenare fastställes med afseende på hvad en enskild person eller en enskild institution dertill till äfventyrs kan bidra. Åtminstone bör hänsyn dertill ej tagas annat än under den förutsättning, att institutionen i fråga förut blifvit tillspord om den ämnar fortsätta med sitt bidrag, men så har i det nu föreliggande fallet icke skett, och något anslag för framtiden är ej gifvet.

Herr von Friesen: Jag vill endast fästa uppmärksamheten på, att så väl år 1873 som år 1876, alltså vid båda de tillfällen, då lönen bestämdes för denna professur, hänsyn togs till bidraget från jernkontoret, och jag ser icke något skäl, hvarför man icke äfven nu skulle kunna göra på samma sätt.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Sedan herr talmannen till proposition upptagit de derunder framställda yrkandena, blef utskottets hemställan bifallen.

Punkterna 23—30.

Biföllos.

*Ang. förhöjd
aflöning för
sysslomannen
vid Nyköpings
hospital.*

Punkten 31.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen, att den med sysslomansbefattningen vid Nyköpings hospital förenade aflöning måtte bestämmas att efter den nuvarande innehafvarens afgang skola utgå med kontant 2,800 kronor, deraf två tredjedelar lön och en tredjedel tjenstgöringspenningar, jemte boställsvåning, ved och lyse.

Utskottet hemstälde, att Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning, må bestämma, att den med sysslomansbefattningen vid Nyköpings hospital förenade aflöning skall efter den nuvarande innehafvarens afgang utgå med kontant 1,800 kronor, deraf två tredjedelar lön och en tredjedel tjenstgöringspenningar, jemte boställsvåning, ved och lyse.

I fråga härom anförde:

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Som herrarne behagade finna, har i denna punkt Kongl. Maj:t föreslagit, att till

sysslomannen vid hospitalet i Nyköping skulle efter den nuvarande innehafvarens afgång anslås en lön af 2,800 kronor, och har Kongl. Maj:t såsom skäl för detta förslag anfört, att lönen till sysslomannen vid hospitalet i Göteborg, som är ungefär lika stort — det har 175 sjukplatser — är bestämd till 2,800 kronor, och att följaktligen äfven den nu ifrågavarande lönen borde utgå med samma belopp. Kongl. Maj:t beräknar, att vid den tid, då denna lön skulle komma att utgå, det vid Nyköpings hospital skulle komma att finnas 173 sjukplatser. Det förhåller sig nemligen så, att det vid nämnda hospital för närvarande finnes 140 platser, men genom ett inköp af en bredvidliggande byggnad, som skulle anordnas som ett annex till hospitalet, skulle der ytterligare beredas 33 platser, och det skulle alltså der komma att finnas 173 platser vid utgången af år 1901, vid hvilken tid den nuvarande hospitalssysslomannen skulle afgå från tjensten.

*Ang. förhöjd
aflöning för
sysslomannen
vid Nyköpings
hospital.*

(Forts.)

Statsutskottet har emellertid endast tillstyrkt en lön af 1,800 kronor; och som skäl för detta yrkande har utskottet anfört, dels att patientantalet vid ett hospital icke bör ensamt vara afgörande vid bestämmandet af sysslomannens lön, dels äfven att patientantalet vid Nyköpings hospital skulle understiga patientantalet vid öfriga hospital i riket, der sysslomannens lön utgår med 2,800 kronor.

Vid en granskning huru det förhåller sig med det första skälet eller att hospitalspatienternas antal icke bör ensamt vara afgörande i fråga om sysslomännens löneförmåner, så kan jag visserligen, i allmänhet taget, gifva utskottet rätt deruti. Men jag ber å andra sidan att få framhålla, att patientantalet vid hospitalen dock är det, som i första rummet bör vara bestämmande i detta afseende, ty man får väl i allmänhet anse, att omfattningen af sysslomännens göromål står i direkt proportion till antalet patienter, och att följaktligen ju större antalet patienter är, dess större är ock sysslomannens arbete.

Jag medgifver dock, att det äfven kan finnas andra omständigheter, som böra inverka på lönen, men jag har svårt att tänka mig, hvilka andra omständigheter det är, som utskottet i detta fall syftat på. Jag kan för min del icke finna några sådana omständigheter.

Hvad särskildt lefnadskostnaderna på orten i fråga beträffar — och det är ju omständigheter, till hvilka man borde taga hänsyn — så är förhållandet det, att lefnadskostnaderna i Nyköping äro i nästan alla afseenden, d. v. s. i fråga om allt utom ved och hyra, fullt jemförliga med lefnadskostnaderna i hufvudstaden. Se vi då till, huru det förhåller sig med hyra och ved för den tjensteman, hvars löneförhållanden det nu är fråga om, så finna vi, att i det föreliggande förslaget ingår, att sysslomannen skall hafva fri bostad och fri vedbrand. Den omständigheten, att hyra och ved på nu ifrågavarande plats är billigare än i hufvudstaden, bör väl då icke vara något skäl att sänka lönen för den ifrågavarande

*Ang. förhöjd
aflöning för
sysslomannen
vid Nyköpings
hospital.*

(Forts.)

sysslomannen, ty det kan ju icke vara den ringaste förmån för honom, som åtnjuter detta in natura.

Jag kan icke heller finna, att det gifves någon annan omständighet — åtminstone kan jag icke uppleta någon — som skulle motväga det förhållandet, att patientantalet i Nyköping är jämförligt med patientantalet vid andra hospital, der sysslomännen ha samma lön, som Kongl. Maj:t här har föreslagit.

Vidare säger statsutskottet i sin motivering, att patientantalet derstädes »i allt fall understiger patientantalet å samtliga de hospital inom riket, hvilkas sysslomän åtnjuta 2,800 kronors aflöning». Se vi till, huru dermed förhåller sig, så tror jag, att man rätteligen måste komma till ett annat resultat. Om jag undantar hospitalet i Visby, der patienterna äro endast 32, äfvensom Malmö asyl, hvilket, som vi se af statsrevisorernas berättelse, som sedermera i dag kommer att föredragas, är föreslaget skulle utrymmas samt ändras om och anordnas på helt annat sätt, så finna vi, att löneförmånerna för sysslomännen vid intet af de öfriga hospitalen understiga 2,800 kronor.

Hvad antalet patienter vid Nyköpings hospital beträffar, så har Kongl. Maj:t jemfört detta med antalet patienter vid Göteborgs hospital och uppgifvit detta senare antal till 175. Men då Kongl. Maj:t beräknar, att vid Nyköpings hospital skola efter den nästa år skeende utvidgningen finnas platser för 173 patienter, så vill jag härvidlag fästa uppmärksamheten på, att Kongl. Maj:t räknat något för litet. Vid detta hospital finnes för närvarande, såsom jag förut nämnt, plats för 140 patienter, men till följd af den såsom vi alla veta stora efterfrågan på hospitalsplatser har detta tal måst öferskridas, och för närvarande vårdas således der flere än de 140, nemligen 144 patienter. Sedan den beslutade utvidgningen af hospitalet blifvit verkställd, vinnas ytterligare 33 platser, hvadan således, om dessa nya platser läggas till de förutvarande 144, antalet blir 177 platser. Härtill kommer ytterligare en omständighet, som i den kongl. propositionen icke medräknats, nemligen att hospitalets kök, som förut var anordnad i den gamla hospitalsbyggnaden, har förflyttats till en ny byggnad och att i stället skola i det gamla köket inredas platser för ytterligare 4 patienter. Härigenom komma vi upp i ett antal af minst 177 tillgängliga platser eller, om man utgår från det antal patienter, som verkligen i närvarande stund vårdas å hospitalet, 181 platser. Vi finna således, att Nyköpings hospital efter den omnämnda utvidgningen kommer att innehålla 2 — eller, allt efter som man tager det, 6 — platser mer än Göteborgs hospital, der sysslomannen likväl åtnjuter en aflöning af 2,800 kronor.

Om vi för öfrigt se efter, huru stora löner hospitalssysslomännen hafva, så finna vi, att dessa löner vid de allra flesta hospital vida öfverstiga 2,800 kronor. Detta beror naturligtvis derpå, att procentantalet vid dessa hospital eller asyler är vida högre än vid Nyköpings hospi-

tal. Men hvad jag velat påvisa, är det, att det icke finnes ett enda hospital — hvars patientantal kan jämföras med Nyköpings — der sysslomansaflöningen bestämts skola utgå med ett belopp, understigande 2,800 kronor.

Hvad nu saken för öfrigt beträffar, så kan jag icke värja mig för den tanken, att hvad som statsutskottet fäst det hufvudsakligaste afseendet vid är den omständigheten, att lönen till sysslomannen vid Nyköpings hospital för närvarande utgår med endast 800 kronor. Anledningen till att det i detta fall kan vara så illa stäldt, som det nu är, beror naturligtvis derpå, att denna befattning, såsom af den kongl. propositionen framgår, sedan längre tid tillbaka varit förenad med befattningen såsom länsbokhållare i Södermanlands län, i hvilken senare egenskap tjänsteinnehafvaren åtnjuter utan ålderstillägg 2,500 kronor, och med sådant, såsom nu är händelsen, 3,000 kronor årligen. Denna tjänsteförening har gjort, att han som syssloman kan nöja sig med en så liten lön som 800 kronor. Nu är, såsom också den kongl. propositionen upplyser, den ifrågavarande tjänstemannen tjänstledig på grund af sjukdom, och han blir i sin egenskap af länsbokhållare pensionsmessig i september år 1901 eller samtidigt med att den beslutade utvidgningen af hospitalet kommer att bli färdig. Han kommer då att afgå från begge sina befattningar, och den förhöjda sysslomanslönen kommer att utgå till en alldeles ny tjänsteinnehafvare. Denne blir då, efter utvidgningens genomförande, helt och hållet upptagen i hospitalets tjänst, så att han icke kan dermed förena någon annan befattning, hvilket han naturligtvis ej heller bör göra.

Mig synes, som om här icke föreläge ett enda giltigt skäl, hvarför lönen för ifrågavarande hospitalssyssloman skulle sättas *under* de löner, som i allmänhet utgå till tjänstemän af samma slag. Men det finnes deremot, enligt mitt förmenande, ett synnerligen viktigt skäl att i detta liksom andra dylika fall icke sätta lönen alltför lågt, och det är, att denne tjänstemän innehar en *uppbördsmanntjänst*. Sysslomannen har nemligen att emottaga och förvalta en synnerligen stor uppbörd. Den uppgår vid Nyköpings hospital för närvarande till omkring 75,000 kronor om året, och efter den utvidgning af hospitalet, hvilken skall träda i verket samtidigt med att den nye sysslomannen skall tillsättas, kommer uppbörden med all sannolikhet att uppgå till något öfver 100,000 kronor, eller ungefärligen samma belopp, som nu vid öfriga hospital af jämförlig storlek. Enligt mitt förmenande bör det vara ett synnerligen viktigt statsintresse att tillse, att en uppbördstjänsteman icke aflönas för lågt, eller så att han icke har fullständig bergning på sin tjänst, utan kommer i frestelse att missbruka den befattning han har med uppbörden. Jag anser detta utgöra en synnerligen beaktansvärd synpunkt för nu föreliggande fråga, och att blott denna enda omständighet borde mana Riksdagen att i detta fall icke bestämma lönen till lägre, utan till

*Ang. förhöjd
aflöning för
sysslomannen
vid Nyköpings
hospital.*

(Forts.)

Ang. förhöjd
aflöning för
sysslomannen
vid Nyköpings
hospital.

(Forts.)

lika högt belopp som det till alla andra med ifrågavarande tjänst jmförliga befattningar nu utgående, nemligen 2,800 kronor, fördelad i lön och tjänstgöringspengar på sätt Kongl. Maj:t föreslagit.

Jag kan naturligtvis icke veta, huru pass stort gehör det af mig nu anförda kan komma att vinna i denna kammare, men det är ju antagligt, att Kongl. Maj:ts förslag icke kan ha så stora utsigter för sig, då statsutskottet stått enhälligt i denna fråga. Då jag emellertid anser, att de af mig framhållna synpunkterna dels äro sådana, som icke varit meddelade i Kongl. Maj:ts proposition och således icke kunnat vara för statsutskottet bekanta, dels också äro utaf beskaffenhet att äfven i öfrigt möjligen kunna influera på ett rättvist bedömande af föreliggande fråga, så skall jag för min del tillåta mig att yrka bifall till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda proposition.

Herr *Björck* instämde häruti.

Herr Ivar Månsson: Herr talman, mina herrar! Jag tror icke, att det är fullt riktigt att jmföra den nu ifrågavarande tjänstemannens aflöning med den aflöning, som utgår till i öfrigt med honom likställda tjänstemän, t. ex. sysslomannen vid Göteborgs hospital. Ty det har ju — och enligt min tro icke alldeles oberättigadt — alltid framhållits, att lefnadskostnaderna i de stora städerna äro på alla sätt dyrare och att löneförhållandena därför böra i dessa städer vara något annorlunda än i de mindre. Detta är en sats, som jag tror att vi mer och mer komma att erkänna, nemligen att lefnadsvilkoren i de stora städerna blifva allt dyrare, och att vi därför få tillse detta vid bestämmandet af löner; jag tror, att vi måste mer, än som hittills varit fallet, gifva akt på denna omständighet.

Hvad beträffar den nu ifrågavarande tjänstemannen, så hafva flere gånger väckts framställning om ökande af hans aflöning. År 1890, då patientantalet vid Nyköpings hospital ökats från 70 till 114, begärdes förhöjning af denne sysslomans aflöning från 800 till 1,200 kronor, men då svarade Riksdagen, att, då denne syssloman tillika innehade en annan befattning, hvilken gaf honom betydligt större inkomster än dem han hade af sin sysslomanstjänst, Riksdagen icke ville vara med om att bevilja honom någon löneförhöjning, och Riksdagen afslog därför den gjorda framställningen. År 1897 inkom medicinalstyrelsen till Kongl. Maj:t med en liknande framställning i fråga om förhöjning i denne tjänstemans aflöning; men med hänsyn till att denne syssloman med sin tjänst förenat en annan befattning, som gaf honom en årlig inkomst af 3,000 kronor förutom sportler, fann Kongl. Maj:t icke skäl att för Riksdagen framlägga förslaget om löneförhöjning åt honom.

Nu är fråga om att öka antalet patienter från 140 till 173, och om man så följer patientantalet och ökar aflöningen i förhål-

lande dertill, så skulle, då sysslomannen, när han hade 140 patienter, har haft 800 kronor, han, då patientantalet uppgår till 173, få omkring 1,000 kronor. Detta vore ju en fullt logisk beräkning, om man skulle följa den.

Nu säger man, att sysslomännen vid andra hospital ha så mycket mera, och därför måste också denne ha en tillökning. Men om man ser efter, hur det förhåller sig, så finner man, att vid Malmö hospital, der patientantalet är 175, har sysslomannen 2,000 kronors lön, och om man hade sagt, att äfven denne borde ha samma belopp, så tror jag icke, att man skulle ha invänt så mycket deremot. Men man bör dock tänka på hvilken väsentlig förbättring äfven den förhöjning, som statsutskottet föreslagit, innebär. Jag ber då först att få säga, hvarför beloppet bestämdes till 1,800 kronor. Anledningen var, att man ansåg, att lefnadsförhållandena i dessa båda städer voro så olika, att om man toge 2,000 kronor såsom ett lämpligt belopp i Malmö och 1,800 kronor i Nyköping, så skulle man dermed kunna anses ställa kyrkan midt i byn.

Och då nu den nuvarande innehafvaren af denna befattning, A. Dahl, som tillika är länsbokhållare, nästa år är pensionsmessig som sådan och eger rätt till pension från allmänna indragningsstaten, så kan han ju i alla fall bli kvar som syssloman vid hospitalet — och det är väl antagligt, att han också blir det — ty det är intet hinder för honom att fortsätta, äfven efter pensioneringen, som syssloman vid hospitalet. Men under sådana förhållanden förefaller det mig, som om han skulle komma i en utmärkt ställning, då han dels får 1,800 kronor som syssloman, dels pension på allmänna indragningsstaten. En sådan ställning må väl icke vara att klandra. Jag tycker, att personen i fråga bör vara fullt nöjd med detta arrangement, och jag ber, herr talman, på de skäl jag nu anfört, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Det var ett par yttranden af den siste talaren, som från min sida måste framkalla ett gemäle.

Den siste talaren framhöll nemligen, att sysslomannen vid Malmö hospital, der patientantalet är 175, hade 2,000 kronor i lön, och att man därför tänkt sig, att det vore tillräckligt, om sysslomannen i Nyköping finge 1,800 kronor, emedan lefnadskostnaderna der skulle ställa sig så mycket billigare än i Malmö. Jag tror dock, att det är så långt ifrån, att lefnadskostnaderna i Nyköping skulle ställa sig billigare än i Malmö, att det snarare är tvärtom. Jag känner icke siffrorna från den ena eller andra af dessa städer, men jag vet, att lefnadskostnaderna ställa sig lika dyrt i Nyköping som i Stockholm, och under sådana förhållanden finner jag ingen anledning att antaga, att de skulle ställa sig billigare i Nyköping än i Malmö.

*Ang. förhöjd
aflöning för
sysslomannen
vid Nyköpings
hospital.*

(Forts)

Ang. förhöjd
aflöning för
sysslomannen
vid Nyköpings
hospital.
(Forts.)

Hvad för öfrigt angår sysslomannen i Malmö, så är det visserligen sant, att hans lön för närvarande utgår med endast 2,000 kronor, och det är ju redan det mer än hvad sysslomannen vid Nyköpings hospital skulle få efter utskottets förslag. Men jag ber att få påpeka, att sysslomannen vid Malmö hospital dessutom har 450 kronor till aflöning af ett skrifbiträde. Således utbetalas der 2,450 kronor och icke endast 2,000 kronor.

Huru man än ser saken, torde man alltså finna, att sysslomannen i Nyköping erhåller mindre än sysslomannen vid något annat hospital.

Hvad sedermera beträffar frågan om den nuvarande sysslomannen och hans lön, så har jag redan förut framhållit, att anledningen, hvarför lönen för sysslomannen i Nyköping satts så lågt, är den, att den nuvarande sysslomannen tillika är länsbokhållare i Södermanlands län. I denna sin tjänsteegenskap blir han pensionsmessig nästa år. Det är visserligen sant, att det icke föreligger någon juridisk skyldighet för honom att samtidigt taga afsked från sin befattning som syssloman vid hospitalet. Men medicinalstyrelsen upplyser, såsom vi finna å sid. 142 af utskottets betänkande, att han för närvarande och sedan längre tid tillbaka åtnjuter tjänstledighet på grund af sjukdom, äfvensom att denna sjukdom är sådan, att den antagligen icke kan botas. Han sköter alltså för närvarande sedan längre tid tillbaka icke sin tjänst. Det är då för medicinalstyrelsen mycket lätt att göra sig af med honom genom att förklara, att han icke vidare kan få tjänstledighet; han måste då taga afsked äfven ifrån denna tjänst. Det finnes alltså icke den ringaste anledning att antaga, att den löneförhöjning, som nu är i fråga, i någon den ringaste mån skulle komma den nuvarande hospitalssysslomannen till godo, och det är just med hänsyn till att det skall bli en ny syssloman, som man har föreslagit högre lön. — Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan öfverläggningen förklarats afslutad samt herr talmannen framställt proposition å de derunder gjorda yrkanden, biföll kamraren utskottets hemställan.

Punkterna 32—42.

Biföllos.

Ang. lönereglering för tjänstemännen vid de ecklesiastiska konsistorierna.

Efter föredragning vidare af *punkten 43*, angående lönereglering för tjänstemännen vid de ecklesiastiska konsistorierna, begärdes ordet af

Herr Sundberg, som anförde: Statsutskottet har i sitt föreliggande utlåtande vitsordat riktigheten af mina uppgifter i fråga om aflöningen till tjänstemännen vid consistoria ecclesiastica. Men

då statsutskottet i likhet med mig ansett en löneroglering vara af *Ang. löneroglering för tjänstemännen vid de ecklesiastiska konsistorierna.* behovet påkallad, och då jag dristar hoppas, att Kongl. Maj:t redan af detta uttalande skall finna sig föranlåten att förnya sin år 1895 gjorda framställning om reglering af löneförmånerna för tjänstemän och betjente vid consistoria ecclesiastica, så skall jag härmed be att få tillkännagifva, att jag icke har något särskildt yrkande att göra.

(Forts.)

Vidare anfördes ej. Punkten bifölls.

Punkterna 44 och 45.

Biföllos jemväl.

Sedan häruppå *punkten 46*, angående anslag för undervisningen i geografi vid Upsala universitet, blifvit föredragen, yttrade *Ang. anslag för undervisningen i geografi vid Upsala universitet.*

Herr Kempe: Herr talman, mina herrar! En tysk vetenskapsman hade en gång ett samtal med konungen af Rumänien och uttryckte dervid sin förvåning öfver att i det landet så litet anslogs för vetenskapliga ändamål. Ja, svarade konungen, att få min Riksdag att gå in på något sådant, kan icke komma i fråga, men så mycket kanoner och gevär jag vill ha, det får jag.

Detsamma må väl äfven kunna sägas om oss, om än med den skilnad, att regeringen, huru frikostig den än är att begära anslag till militära ändamål, ingalunda är så frikostig att begära anslag till kulturella ändamål.

Till en sådan uppfattning kan man verkligen få en anledning af denna punkt, hvaraf framgår, att man vid Sveriges förnämsta universitet har ansett det tillräckligt för uppehållande af undervisningen i geografi att anslå 1,000 kronor. Jag vill här icke tala om geografis betydelse såsom en själfständig vetenskap, ty det är en sak, som man insett öfver allt i världen. Sverige har nu den tvifvelaktiga äran att i detta hänseende stå i samma nivå som Turkiet, Bulgarien och Serbien, i det att det vid sitt förnämsta universitet saknar en professur i geografi.

För åtskilliga år sedan framlemnades här en motion om inrättande af en sådan, men då sammanbands undervisningen i geografi med undervisningen i historia, och sålunda fick man en extra ordinarie professur vid Lunds universitet i geografi och statskunskap. Men i Upsala nöjer man sig med att ha en lektor vid det allmänna läroverket, som mot en ersättning af 1,000 kronor undervisar i geografi.

På detta sätt kan icke ändamålet vinnas, och de som mest få lida deraf äro de allmänna läroverken, som allt jemt komma att sakna kompetenta lärare i geografi.

Ang. anslag
för undervis-
ningen i geo-
grafi vid
Upsala uni-
versitet.
(Forts.)

Det är på detta förhållande, som jag velat rigta uppmärksamheten med mitt anförande. För öfrigt har jag intet yrkande att göra.

Vidare yttrades ej. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 47—76.

Biföllos.

Ang. nybygg-
nad för statens
normalskola
för flickor
m. m.

Häruppå föredrogs *punkten 77*, angående nybyggnad för statens normalskola för flickor m. m.

Ordet begärdes af

Herr von Friesen, som anförde: Herr talman! Jag har intet annat yrkande att göra än på bifall till utskottets förslag. Men det förekommer en punkt i motiveringen, som jag icke kan låta gå förbi med tystnad. Det heter nemligen på slutet: »Emellertid skulle statens kostnader kunna i väsentlig mån nedbringas, derest, såsom utskottet anser kunna utan obillighet ifrågasättas, Stockholms stad, som med årliga anslag understödjer åtskilliga andra högre flickskolor inom staden och som otvifvelaktigt måste anses draga fördel af normalskolan, skulle finnas benägen att i någon mån medverka till skolans förflyttande, exempelvis genom kostnadsfri upplåtelse af lämplig tomt.»

Det är mot denna mening som jag reserverat mig, icke därför att den icke är med stor hänsyn skrifven, att den det är erkänner jag gerna; men om jag här tege, skulle det kunna tydas så, att jag skulle hafva gifvit på hand, att jag i Stockholms kommunalförvaltning skulle komma att arbeta för, att denna fråga der skulle gå igenom på det sätt, som här är föreslaget.

Huru Stockholms kommun kommer att ställa sig till frågan, vet jag icke; men jag åtminstone vill icke, innan en särskild utredning föreligger, på något sätt binda mig. Det är ett statsändamål, för hvilket ett hus skall byggas, och staten behöfver väl icke gå till Stockholms stad och liksom anhålla, att den skall hjälpa staten att få detta statsändamål tillgodosedt.

Emellertid, huru Stockholms stad kommer att ställa sig till frågan, det vet jag icke. Jag har endast velat, genom hvad jag nu yttrat, förklara mig obunden i frågan.

Herr Wallis: Jag har icke något yrkande att framställa, trots det att utskottet enhälligt afstyrkt Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lösning af en fråga, som mycket länge varit trängande. Den lokal, i hvilken för närvarande högre lärarinneseminarier och normalskolan för flickor äro inrymda, är mycket

gammal och ytterst otidsenlig. Om herrarne genomläsa det yttrande, som förste stadsläkaren doktor Ivar Andersson och läroanstalternas läkare doktor Sederholm tillsammans afgifvit, skola herrarne finna, att ett stort antal af skollokalerna blifvit af dem i hygieniskt hänseende utdömda. Jag har under en längre följd af år, eller omkring 16 år, varit lärare vid högre lärarinneseminarier, och jag har haft tillfälle att redan vid början af denna min undervisning, eller i midten af 1880-talet, anställa en undersökning af den hygieniska beskaffenheten af särskildt luften och ventilationen i dessa lokaler. En sådan undersökning anställdes samtidigt i öfriga flickskolor i hufvudstaden, och af densamma framgick, att just detta statens läroverk var det sämst lottade af dem, som voro försedda med ventilationsanordningar. Men dessa ventilationsanordningar äro, såsom äfven framhållits af sakkunnige, särdeles gamla och ytterst bristfälliga, och det hör till en bland de allra svårast lösbara tekniska uppgifter att åstadkomma en förbättring i en gammal och felaktig ventilationsanordning.

Men denna omständighet är icke det enda skälet, hvarför en ny- och tillbyggnad af seminariet föreslagits, utan orsaken dertill har äfven varit den, att lokalerna äro för trånga. Att få en dylik nybyggnad till stånd är ju alltid förenadt med stora kostnader, och denna fråga har under många år varit föremål för behandling inom direktionen, hvarvid det ena förslaget efter det andra framstälts. Slutligen har man efter mycken möda lyckats få ett förslag, som syntes något så när tillfredsställande, genom att använda den redan befintliga tomt.

Jag kan dock icke annat än instämma med statsutskottets ledamöter derutinnan, att om en om- och tillbyggnad, en förstoring och förbättring af dessa lokaler skall verkställas, så bör detta ske radikalt genom att använda en tillräckligt stor tomt, så att man får ett läroverk, som uppfyller alla berättigade fordringar. Men detta kan enligt min likasom enligt utskottets mening icke ske genom det föreliggande förslaget. Jag anhåller således att få instämma uti utskottets motivering, och jag ber att få uttala min tacksamhet för det sätt, hvarpå frågan blifvit behandlad, ty derigenom har frågan enligt min tanke i hög grad fallit framåt. Det har nemligen blifvit erkänt, att denna fordran på nybyggnad är billig och berättigad. Jag vet nu icke, huru den appell till Stockholms kommun, som statsutskottet gjort, kan komma att utfalla, men skulle den i värsta fall blifva afslagen, så hafva vi ju dock till följd af statsutskottets uttalande i frågan grundad förhoppning att få detta länge kända behof tillgodosedt af staten ensam.

Det är endast detta, jag velat anföra till protokollet.

Herr Ernst Carlson: Herr grefve och talman, mina herrar! I likhet med de två föregående talarne har ej heller jag någon

Ang. nybyggnad för statens normalskola för flickor m. m. (Forts.)

anmärkning att göra mot det slut, hvartill statsutskottet i denna fråga kommit.

Jag vill dock för min del betona, att statsutskottet synes mig ha inlagt en verklig förtjenst om statens normalskola för flickor genom den kritik, utskottet gifvit af den föreliggande byggnadsplanen. Ty den, som tagit närmare kännedom om denna plan, måste erkänna, att de anmärkningar, som af utskottet äro framställda i fråga om tomtens otillräckliga areal och olämpliga form, normalskolans och seminariets förläggande till olika byggnadskomplexer, den nya skolbyggnadens inpressande i inre delen af ett tätt bebyggt kvarter m. m., äro särdeles befogade. Den, som är något förtrogen med skolans nuvarande belägenhet och dess mellan höga brandmurar inklämda lekplats, kan icke heller annat än finna, att man gerna skulle unna det uppväxande qvinliga släktet litet mera frisk luft och lämpligare tomtplats, än som här af direktionen och Kongl. Maj:t är ifrågasatt. Jag kan därför, i likhet med statsutskottet, ej komma till annat slut, än att den utväg för tillgodoseende af skolans behof af nya lokaler, som här föreslagits, icke bör anlitas.

Men jag anser derjemte, att statsutskottets utlåtande innehåller ett viktigt medgifvande, som är väl värdt att taga fasta på. Utskottet säger nemligen, att det funnit de nuvarande lokalerna »för sitt ändamål otillräckliga och otjenliga». Jag håller före, att häri ligger en fördold uppmaning till Kongl. Maj:t att till ett annat år komma fram med ett bättre och tidsenligare förslag för tillgodoseende af ifrågavarande byggnadsbehof, hvilket förslag då bör ha all utsigt att vinna statsutskottets och Riksdagens bifall.

Efter detta uttalande kan jag, herr talman, endast yrka bifall till utskottets hemställan i den nu föredragna punkten.

Herr *Hammarlund* instämde i detta yttrande.

Vidare till anteckning förekom icke. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 78—85.

Biföllos.

Punkten 86.

Ang. anslag till s. k. sommarkurser på landet.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 100, hade herr *G. Jansson* i Krakerud, med hvilken herr *A. Cervin* med flere instämt, föreslagit, att Riksdagen måtte för år 1901 bevilja ett anslag af 6,000 kronor, att under vissa vilkor användas till understöd åt sommarkurser på landet.

Utskottet hemställde emellertid, att herr Janssons förevarande motion icke må af Riksdagen bifallas.

*Ang. anslag
till s. k. som-
markurser
på landet.
(Forts.)*

I fråga härom anförde:

Herr Jansson i Krakerud: Herr talman, mina herrar! Utskottet hänvisar med afseende på utredning till motionen. Jag skall med anledning deraf be att få läsa upp en liten bit derur. Jag gör det så mycket hellre, som de uttalanden, som der förekomma, verkligen äro gjorda af fackmän, hvartill kommer, att de gifva en öfverblick öfver den historiska utvecklingen af dessa sommarkurser.

Så kallade sommarkurser — d. v. s. sådana serier af vetenskapliga föreläsningar, som hållas någon tid under sommaren och, ehuru afsedda för lärare och lärarinnor i allmänhet, särskildt pläga anlitas af folk- och småskolans lärarekår — anordnades i vårt land första gången år 1893 dels vid Upsala universitet, dels vid Hvilans folkhögskola i Skåne. Exemplet följdes året derefter af Lunds universitet samt af folkhögskolan i Grebbestad. Sedan ha de begge universiteten alternerat, så att sommarkurser nu årligen hållas vid ettdera af dem under 2 veckor, hvarjemte under år 1896 dylika hållits vid Vermlands folkhögskola i Molkom under 2 veckor och vid Östergötlands folkhögskola å Lunnevad en vecka, samt år 1898 vid Molkoms folkhögskola 2 veckor, vid Örebro läns folkhögskola i Kafvesta 2 veckor och i Visby 2 veckor.

Dessa kursers värde för folk- och småskolelärarekåren måste sättas mycket högt. Lärarne föras der af skickliga ledare direkt in i vetenskapens land, deras kunskapsmått ökas, blicken vidgas, och de återvända hem med ny håg och nya krafter till sjelfstudium och med ökad kärlek till skolarbetet. Särskildt betydelsefulla äro dessa kurser för landsbygdens lärare. I städerna gifves dock något tillfälle till meningsutbyten och öfverläggningar, till afhörande af föredrag och dylikt, men läraren på landsbygden lefver i regeln ensam, oftast utan annat umgänge med bildade personer än vid de gånger på året, då pastorn besöker skolan, och han löper därför mera än andra fara att småningom sjunka ned i intresselöshet och till att blott mekaniskt fullgöra undervisningen, tryckt, som han dessutom ofta är, af ekonomiska bekymmer och tröttnad, som han blir, af lång arbetstid och kanske också lång skolväg. För honom blir därför vistelsen vid någon sommarkurs en verklig högtid, af hvilken hans skola sedan får riklig vinst. Och ehuru städernas lärare i viss mån äro bättre ställda, är dock den andliga behållningen af sommarkurserna så stor, att äfven de uppfatta dem på samma sätt. — Gagnet af sommarkurserna är också allmänt erkändt af landets lärarekår; liksom den omständigheten, att vid våra begge statsuniversitet professorerna sjelfva tagit initiativet till sådanas anordnande och år efter år med entusiasm och oegennyttig ifver offra

*Ang. anslag
till s. k. som-
markurser
på landet.
(Forts.)*

af sin ferietid till att föreläsa vid dem, är ett kraftigt erkännande från vår odlings förnämsta målsmän af deras betydelse.

Möjligen kunde det tyckas, att universitetskurserna skulle göra andra kurser öfverflödiga. Men dels ställa sig resekostnaderna till Upsala eller Lund så pass höga för lärare och lärarinnor i aflägsnare landsdelar, att det endast är de mera välställda af dem, som ha råd att bevista dessa kurser, dels väckes just behovet af ökad utbildning, när sommarkurserna flyttas ut i landsorten, de olika länens lärarekårer in på lifvet. Äfven besökas landsortens föreläsningkurser af många andra, och de bli derigenom ett bildningsmedel för den bygd, inom hvilken de hållas. Det är också en af grundtankarne i »universitets»-utvidgningsrörelsen, af hvilka sommarkurserna äro en frukt, att universiteten skola »flytta ut» bland allmänheten, hvarför vid en diskussion, som hölls under de första sommarkurserna i Upsala 1893 om bästa sättet att anordna vetenskapliga föreläsningkurser vid universiteten och i landsorten, bland annat det uttalandet gjordes af en af dessa kursers anordnare, professor Lundell, att »utom universitetets (eller universitetens) kurser kunna och böra dylika kurser i mindre omfattning anordnas vid folkhögskolor, i städer och på andra folkrika orter, hvilka ega nödiga resurser».

Och för denna mening »uttalade mötet sin sympati». Man kan också göra den invändningen, att kurserna i landsorten icke ha detsamma att erbjuda som universitetskurserna. Detta är sant så till vida, att de senare äro tilltagna mera i stort, de ha ett rikhaltigare föreläsningprogram och kunna som åskådningsmateriel använda universitetens storartade samlingar. Men det bör betonas, att begge kurserna begagna sig af samma slag af föreläsare, nemligen personer med förmåga att vetenskapligt behandla sitt ämne. För att belysa detta, får jag hänvisa dertill, att samtliga sex föreläsarne vid senaste kurser i Molkom hade genom utgifna skrifter styrkt sin vetenskapliga duglighet, hvarjemte icke mindre än fem voro eller hade varit akademiska lärare. Vid flertalet af öfriga landsortskurser ha professorer eller docenter medverkat, och der så icke varit förhållandet, torde det böra erinras derom, att vetenskaplig skicklighet är att finna äfven utanför universiteten, hvarför äfven dessa vid sina kurser anlitat andra än akademiska lärare.

Den redan vunna erfarenheten synes mig vara synnerligen uppmantrande. Det ligger dock i sakens natur, att en sådan verksamhet ej kan i längden uppehållas utan ekonomiskt understöd. Det allmänna har gagn af att dessa kurser blifva både väl ordnade och flitigt besökta. Arfvodena till föreläsarne böra göras nog höga för att locka goda krafter, och utgifterna för deltagarne nog begränsade för att ej verka afskräckande. Staten synes mig därför böra understödja dessa företag af samma grunder, som föranleda understöd åt s. k. arbetareföreläsningar. I fråga om båda gäller det att söka väcka intellektuella behof, här också att tillmötesgå ett redan

vaket behof, som otvetydigt visat sig dels deraf, att föreläsningarna varit talrikt besökta, och dels deraf, att icke mindre än 186 lärare och lärarinnor vid folk- och småskolor inom Vermland vördsamt anhålla, det Riksdagen ville bevilja lämpligt anslag till sådana föreläsningkurser.

Jag skall be att i sammanhang härmed få citera ett yttrande af vår store hädforsare och tänkare Erik Gustaf Geijer. Han säger: »Ack, många törsta; gif dem den läskande drycken; de skola vara tacksamma äfven för en droppe deraf.» Jag tror, att detta yttrande mycket väl kan tillämpas här. 1899 års utskott förklarade sig — och detta har sanktionerats af 1900 års utskott — »visserligen icke vilja förneka, att kurser af den beskaffenhet, som i motionen afsåges, kunde i de orter, der de med lifligt intresse omfattades, medföra gagn och vara förtjenta af understöd från ortsmyndigheternas sida; men då utskottet icke funnit dessa kurser vara af sådant allmänt gagn, att desamma borde vid sidan af de föreläsningkurser för arbetsklassen, hvilka redan länge erhållit statsbidrag, med statsmedel understödjas, ansåg sig utskottet böra hemställa, att motionen icke måtte vinna Riksdagens bifall».

Ja, jag har också i min motion föreslagit, att icke ortsmyndigheterna skulle blifva befriade från att lemna understöd till dessa kurser, men jag har ansett, att det vore för mycket begärtdt, att ortsmyndigheterna ensamma skulle lemna detsamma. Jag tycker också, att det är för mycket begärtdt, då statsutskottet utgår från den förutsättningen, att ortsmyndigheterna skulle kunna fatta inbörden och nyttan af dessa föreläsningkurser. Initiativet att bibringa svenska folket kunskap har icke kommit från kommunerna på landsbygden, utan det har kommit från personer, som förut druckit ur kunskapens bågare, så att de kunna bedöma, hvilken nytta och fördel kunskap och upplysning medföra. Jag har därför trott, att det vore bäst, att Riksdagen, som är i besittning af kunskap och verkligen kan bedöma, huru fördelaktigt det skulle vara, att äfven våra skollärare på landsbygden blefve något uppryckta och finge komma i åtnjutande af samma förmåner som skollärarne i städerna — jag trodde, säger jag, att det vore bäst, att Riksdagen toge initiativet i detta fall. Jag kan icke erinra mig, att ortsmyndigheterna tagit initiativet till folkhögskolorna eller något som helst annat i upplysningsväg. Så vidt jag kan bedöma, har Riksdagen tagit initiativet härtill. Det synes mig sålunda, som om utskottets resonnement vore något besynnerligt, då det ställer sådana anspråk på ortsmyndigheterna, bland hvilkas ledamöter de flesta icke fått plocka en frukt på kunskapens träd och därför icke veta, huru det smakar. Om t. ex. Upsala låge der uppe i Vermland, i norra Vermland, och Lund låge vid Boden, och det väcktes motion om ett litet bidrag till dylika föreläsningkurser der, skulle jag — det försäkrar jag herrarne — rösta för en sådan motion.

Ang. anslag till s. k. sommarkurser på landet.
(Forts.)

*Ang. anslag
till s. k. som-
markurer
på landet.*

Jag skall emellertid icke längre upptaga tiden, utan jag skall be att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till min motion.

(Forts.)

Herr Ivar Månsson: Herr talman, mina herrar! Efter den behandling, denna fråga fick vid föregående riksdag, efter den diskussion, som då fördes, och det slut, hvartill man kom i afseende på densamma, undrar jag, huru man kan tänka sig, att statsutskottet i år skulle kunnat komma till något annat resultat än det, hvartill det kommit. Den diskussion, som då fördes, var verkligen så vederläggande i detta hänseende, att det synes mig omöjligt, att i den form, frågan nu föreligger, understödja ett yrkande om bifall. Ty i första rummet är det väl dessa universitetskurser, som nu pågå, som borde hafva anslag förr än dessa kurser, som motionären föreslagit. Som sagdt, på grund af den behandling, som denna fråga fick vid föregående riksdag, och med stöd af de skäl, som statsutskottet framdragit, anhåller jag, herr talman, om bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Jansson i Krakerud: Den siste ärade talaren nämnde, att han ansåg, att om det vore *några* kurser, som skulle hafva anslag, så vore det dessa universitetskurser. Men jag skall be att få fästa uppmärksamheten på, att anslag till dem är mindre af behovet påkalladt, därför att professorerna föreläsa gratis utan någon ersättning. Men annorlunda är förhållandet i landsorten i de aflägsna trakter, der skolläroarne icke kunna resa till universiteten, utan der man måste skaffa sig vetenskapsmän, som hålla föreläsningarna. Dessa vetenskapsmän måste dels aflönas och dels erhålla reseersättning, och det är endast till detta, som jag begärt anslag.

Den siste ärade talaren nämnde också, att han ansåg, att frågan blifvit så grundligt diskuterad förlidet år, att utskottet icke kunnat komma till annat resultat, än det gjort. Jag vill icke klandra den siste ärade talaren för hans öfvertygelse, men för min del kunde jag deri icke finna så starka skäl, att det kunde hindra mig från att förnya motionen och söka få frågan närmare utredd och framlagd under Riksdagens pröfning.

Herr Thylander: Jag begärde ordet endast med anledning af ett yttrande af den siste talaren, då han nemligen sade, att professorerna vid universitetens föreläsningkurser föreläsa gratis. Så förhåller det sig emellertid icke, utan det förhåller sig så, att hvarje deltagare i dessa kurser betalar en viss afgift, och den summa, man sålunda erhåller, användes dels för att betala andra omkostnader och dels för att betala professorerna. Att den ersättning, professorerna få, blir ringa, det är en särskild sak; men de föreläsa icke gratis. Emellertid kan man anse, att de hittills varit nöjda

med den ersättning, de fått, då mig veterligen åtminstone från det hållet icke utgått något, som tydt på nödvändigheten af anslag för dessa föreläsningskurser. Jag ber likväl att få ansluta mig till den tanke, som herr Ivar Månsson uttalade, att på dessa kurser bör man i första rummet tänka, då det gäller anslag för sådant ändamål. Jag instämmer, som sagdt, med herr Ivar Månsson i hans yrkande om bifall till utskottets hemställan.

*Ang. anslag
till s. k. som-
markurser
på landet.
(Forts.)*

Härmed var öfverläggningen i detta ämne afslutad. Herr talmannen framställde proposition å de derunder gjorda yrkandena, och biföll dervid kammaren hvad utskottet hemställt.

Punkterna 87—89.

Biföllos.

Punkten 90.

Kongl. Maj:t hade vidare föreslagit Riksdagen *dels* att medgifva, att en teknisk elementarskola finge upprättas i *Hernösands stad*, under vilkor, att staden såväl, i enlighet med af dess stadsfullmäktige gjordt erbjudande, för skolan bekostade nödiga och efter nutidens kraf fullt lämpliga lokaler uti särskild för ändamålet uppförd byggnad å välbelägen tomt och medgäfve rätt till fri vattenförbrukning som ock för framtiden underhölle byggnaden samt anskaffade och kostnadsfritt tillhandahölle tillräcklig lokal för skolan, intill dess berörda särskilda läroverkshus hunnit blifva färdigt och åt skolan upplåtet, *dels ock* att för inrättande af en första årsklass af nämnda skola från början af höstterminen 1901 på extra stat för samma år bevilja ett anslag af 10,000 kronor.

*Ang. anslag
till inrättande
af en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.*

I sammanhang med Kongl. Maj:ts berörda framställning hade utskottet till behandling förehaft en i Andra Kammaren af herr *M. Arhusiander* väckt motion, n:o 46, deri yrkats, att Riksdagen måtte — med afslag å Kongl. Maj:ts förevarande framställning, i hvad den afser skolans förläggande till *Hernösand* — för sin del besluta, *dels* att en teknisk elementarskola skulle upprättas i *Sundsvalls stad*, under vilkor, att staden såväl, i enlighet med af dess stadsfullmäktige gjordt erbjudande, för skolan bekostade nödiga och efter nutidens kraf fullt lämpliga lokaler uti särskild för ändamålet uppförd byggnad å välbelägen tomt och medgäfve rätt till fri vattenförbrukning som ock för framtiden underhölle byggnaden samt anskaffade och kostnadsfritt tillhandahölle tillräcklig lokal för skolan, intill dess berörda särskilda läroverkshus kunnat blifva färdigt och åt skolan upplåtet, *dels ock* att för inrättande af en första årsklass af nämnda skola från början af höstterminen 1901 på extra stat för samma år bevilja ett anslag af 10,000 kronor.

Ang. anslag
till inrättande
af en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.

Utskottet hemstälde, att Riksdagen, med bifall till herr Arhusianders förevarande motion och med afslag å Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, i hvad densamma skiljer sig från berörda motion, må

(Forts.) a) medgifva, att en teknisk elementarskola må upprättas i Sundsvalls stad, under vilkor, att staden såväl, i enlighet med af dess stadsfullmäktige gjordt erbjudande, för skolan bekostar nödiga och efter nutidens kraf fullt lämpliga lokaler uti särskild för ändamålet uppförd byggnad å välbelägen tomt och medgifver rätt till fri vattenförbrukning som ock för framtiden underhåller byggnaden samt anskaffar och kostnadsfritt tillhandahåller tillräcklig lokal för skolan, intill dess berörda särskilda läroverkshus kunnat blifva färdigt och åt skolan upplåtet, samt

b) för inrättande af en första årsklass af nämnda skola från början af höstterminen 1901 på extra stat för samma år bevilja ett anslag af 10,000 kronor.

Vid punkten var fogad reservation af herrar *Boström, Larsson* i Mörtlösa och *Öberg*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa om Riksdagens bifall till Kongl. Maj:ts framställning i ämnet.

Sedan utskottets hemställan blifvit föredragen, anförde:

Herr Larsson i Mörtlösa: Herr talman! Den frågan synes mig icke så synnerligen viktig, hvar den ifrågavarande skolan blir belägen; hufvudsaken är väl, att den kommer till stånd. Men det synes mig, att de skäl, som i Kongl. Maj:ts proposition blifvit anförda för skolans förläggande till Hernösand, ega fullt ut lika giltighet som de skäl, som blifvit föreslagna af motionären. Det säges här i utskottets betänkande, att de industriella intressena synas i högre grad vara för handen i Sundsvall än i Hernösand. Men så vidt jag kunnat finna, synas de industriella intressena vara för handen så väl i den ena staden som i den andra, och detta i lika måtto. Då Kongl. Maj:t i sin proposition nu föreslagit Hernösand, synes detta mig vara ett synnerligen viktigt skäl, och på den grund skall jag be att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Öhngren: Med glädje mottogo vi norrländingar under rättelsen om, att Kongl. Maj:t framlagt proposition rörande en teknisk elementarskola i Norrland, ett för oss länge efterlängtadt mål; med blandade känslor mottogo vi utskottets förslag att förlägga det ifrågavarande läroverket till Sundsvall, i strid emot Kongl. Maj:ts förslag att förlägga detsamma till Hernösand. Utskottet framhåller inga andra skäl än de, som äro anförda af stadsfullmäktige i Sundsvall och af motionären, representanten för Sundsvalls

stad här i kammaren, och därför nödgas jag nu upptaga kammarens tid några ögonblick för att vederlägga dessa skäl.

Till att börja med påstå stadsfullmäktige i Sundsvall, att Sundsvall är Norrlands mest centralt belägna stad eller rättare, att Sundsvall är det egentliga Norrlands mest centralt belägna stad. Denna djerfva och som det synes mig hänsynslösa spekulation på kammarledamöternas okunnighet i Norrlands geografi torde väl knappast behöfva bemötas, Ty en hvar torde erinra sig, att söder om Sundsvall finnas endast städerna Gefle, Söderhamn och Hudiksvall. Åtskilliga af här närvarande kammarledamöter torde äfven känna till, att inom Gefle stad finnes en donation, uppgående till öfver 1 million kronor och afsedd för uppförande derstädes af ett tekniskt läroverk. Följaktligen torde väl icke Sundsvall kunna påräkna att ifrån Gefle erhålla några elever och näppeligen heller ifrån Söderhamn eller Hudiksvall.

Norr om Sundsvall ligga deremot städerna Hernösand, Örnsköldsvik, Umeå, Skellefteå, Piteå, Luleå och Haparanda. Afståndet från Haparanda till Sundsvall är omkring 80 mil, under det att afståndet från Sundsvall till Gefle är något öfver 30 mil. Af de skäl, som jag nyss anförde, torde Sundsvalls läroverk näppeligen kunna påräkna elever från de trakter, som ligga söder om Sundsvall. Sålunda ligger Sundsvall i sjelfva verket i utkanten af det ofantliga område, för hvilket detta tekniska läroverk är afsedt, ett område, nära nog lika stort som hela det öfriga Sverige.

Jag vill å andra sidan icke påstå, att Hernösands stad ligger så synnerligen centralt för det nu ifrågavarande läroverket. Dock har Hernösand äfven i detta hänseende många betydande företräden framför Sundsvall. Jag skall tillåta mig att i allra största korthet derpå anförå några exempel.

Jernvägen mellan Långsele station i Västernorrlands län och Hernösand har en längd af 116 kilometer. Emellan förstnämnda station och Sundsvall är afståndet 257 kilometer. Här af följer, att åtminstone alla, som bo norr om Långsele, måste, för att komma till Sundsvall, göra en ej mindre än 141 kilometer längre jernvägsresa samt — förutom härmed förbundna kostnader och tidsutdrägt — jemväl vidkännas uppehåll under en natt i Ånge eller Bräcke, enär tåget icke samma dag går fram till Sundsvall. Från Håsjö station i Jemtlands län är det ungefär lika långt till Hernösand som till Sundsvall. Detta gör, att från de norr om Håsjö belägna delarne af Jemtland, liksom ock från norra delen af Medelpad, då vägen derifrån tages öfver Bispgården, det blir närmare till Hernösand än till Sundsvall.

Flera sådana exempel skulle nog kunna anföras, men jag vill inskränka mig till att ytterligare erinra om Ångermanelfven, som är segelbar långt in i landet och i hvilken finnes en massa passagerarebåtar. Detta i fråga om det så synnerligen centrala läget.

Ang. anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Västernorrlands län.

(Forts.)

Ang. anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Vester-norrlands län.

(Forts.)

Det härefter i motionen upptagna skälet är, att »Sundsvall utgjorde för öfrigt medelpunkten i ett af landets största industriområden», samt att »i staden och dess omnejd vore ett stort antal industriella verk af olika slag belägna, hvarigenom skolan komme att verka i en för henne naturlig omgifning samt erhöles rika tillfällen att genom besök vid de olika industriella anläggningarna göra sin undervisning praktiskt fruktbarande samt sina elever förtrogna med den verksamhet, för hvilken de skulle förberedas». Rigtigheten af dessa påståenden medgifvas, men med det tillägget, att de träffa i fullkomligt lika hög grad in på Hernösand.

Äfven detta yttrande kan synas djerft, synnerligast som motionären ytterligare anför: »Beträffande den industriella verksamheten, så torde det vara en känd sak, att Hernösand näppeligen i något afseende kan jämföras med Sundsvall» — en mycket hård dom!

Emellertid nödgas jag nu, för att bevisa sanningen af hvad jag påstått, här meddela en något så när fullständig, fast till en del summarisk förteckning öfver i Hernösands stad och inom orten belägna industriella verk och inrättningar.

I Hernösand finnas Hernösands mekaniska verkstad, upphalningsslip, fullständig maskinverkstad, plåtslageriverkstad, modernt gjuteri m. m. (den enda fullständiga sjömaskinfabrik och jemte Söderhamns det enda ångbåtsbyggeri norr om Gefle), med omkring 160 arbetare; Södersunds mekaniska verkstad och mindre slip, med gjuteri och maskinverkstad, omkring 25 arbetare; Edbergs metallgjuteri och sprutfabrik; Hernösands repslageriaktiebolags fabrik med 10 arbetare; karamell- och chokoladfabriken Norden med 30 arbetare; ett större färgeri, två större garfverier; tvenne elektricitetsverk, deraf det ena drifves med vatten och det andra med ånga, det senare afsedt både för belysning och kraftöfverföring; tvenne bryggerier med vattenfabrik; Hernösands ångsåg med 130 arbetare. Dessutom finnes der fullständig vattenledning, dels med sjelftryck, dels med elektricitet.

Inom orten finnas Svartviks hyfleri- och snickerifabrik, 4 kilometer från staden, med 54 arbetare; Fällevikens hyfleri och ångsåg (under uppförande), 3 kilometer från dito; Hållänge hyfleri och ångsåg, 7 kilometer från dito, med 25 arbetare; Nässlandsunds hyfleri, 9 kilometer från dito.

Hammars mekaniska verkstad, mindre slip, gjuteri och maskinverkstad, med 30 arbetare; Ericfors' smidesbolags fabrik med 10 arbetare; flera tegelbruk.

Frånö sulfatfabrik, Utansjö sulfitfabrik, begge mycket betydande anläggningar, Offers träsliperi, Björkå dito, Sandö glasbruk (en verkligt modern storindustri, på höjden af nutidens fordringar), med arbetareantalet varierande mellan 350 och 400 samt ett årligt tillverkningsvärde af cirka 535,000 kronor (1898); derjemte åtskilliga fabriker af mindre omfattning, såsom aktiebolaget Reveteringsmattan i Nyland m. fl.;

hvertill komma öfver ett fyrtiotal sågverk med ett årligt utskepningsvärde af öfver tjugu millioner kronor.

Såsom synes, är detta ett ganska rikligt och utan tvifvel mer än tillräckligt åskådnings- och undervisningsmaterial för en blifvande skola. Dessutom kan ju anföras, att större delen af dessa nu uppräknade verk och inrättningar ligga i stadens omedelbara närhet vid elfven eller utmed jernvägen och således äro lätt tillgängliga. Af det nu anförda föranledes jag påstå, att Hernösand i denna del icke blott verkligan kan jemföras med Sundsvall, utan till och med bör tillerkännas företrädet. Sådant är det verkliga förhållandet.

Hvad tillgången på lärarekrafter beträffar, finnes i Hernösand, efter hvad vi känna, ett fullständigt högre elementarläroverk. I dag har beviljats anslag för att fullständiga det på reallinien, och således kommer detta läroverk att icke allenast vara fullt jemförligt med, utan till och med, hvad lärarekrafternas antal beträffar, öfverträffa läroverket i Sundsvall.

Derjemte vill jag erinra om, att i Hernösand finnes ett folkskollärareseminarium, vid hvilket äro anställda fem lärare, rektor i begripen, till ungefärligen lika stor del representerande de humanistiska och de matematiskt-naturvetenskapliga ämnesgrupperna, hvarförotom vid öfningsskolan tjenstgöra lärare, särskildt lämpliga att meddela undervisning i svenska språket.

Ytterligare vill jag erinra om navigationsskolan, till hvars utvidgning vi härom dagen anvisade medel.

Slutligen torde icke böra glömmas statens kemiska station med dess examinerade och fackkunnige tjenstemän. Äfven denna anstalt torde för det ifrågasatta läroverket kunna hafva någon betydelse.

Det heter vidare i motionen, att Sundsvall är Norrlands folkrikaste stad och största affärscentrum samt att »folkmängden i Sundsvall är ungefär dubbelt så stor som i Hernösand, och torde det därför vara af synnerlig vigt, att ifrågavarande skola förläggas till den folkrikaste orten».

Att Sundsvall är i fråga om handel och särskildt nästan uteslutande med kolonialvaror Norrlands största affärscentrum, vill jag visst icke bestrida. Men handeln torde väl i och för sig hafva bra litet att skaffa med den blifvande tekniska skolans verksamhet. Hernösand är för öfrigt, utan att kunna jemföras med Sundsvall, en af de allra förnämsta exportorterna i vårt land.

Hvad folkmängdens tillväxt beträffar, hvilken äfven åberopats, torde densamma, äfven om man frånräknar Gådeåstaden, som för några år sedan införlifvades med Hernösand, ställa sig ungefär lika eller till och med något förmånligare för Hernösand än för Sundsvall.

Till sist är att märka, att Sundsvall är en handelsstad med häftigt pulserande, nästan allt annat uppslukande affärslif, der för-

Ang. anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Vester-norrlands län.

(Forts.)

Ang. anslag
till inrättande
af en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.

(Forts.)

mögenheter hastigt uppstå och vexla. Följden häraf har blifvit ett ovanligt högt lefnadssätt, föga lämpligt, efter hvad det förefaller mig, som förebild för ynglingar, hvilkas förnämsta stöd i lifvets strid ovilkorligen måste vara att hafva lärt sig sparsamhet, något, som jag åtminstone anser vara långt lättare att lära i en stad, der den stora mängden af invånarne äro hänvisade till begränsade inkomster, än i en stad, der de hufvudsakliga inkomsterna äro beroende på rena tillfälligheter.

Vore här fråga om en frihamn eller något dylikt, skulle jag utan tvifvel med lif och lust arbeta för Sundsvalls stad med dess energiska köpmän; men här är fråga om ett läroverk, dit vi skola skicka våra söner för att fostras till arbetsamma, dugliga och sparsamma män, och då anser jag, att många skäl tala för, att Hernösand är vida lämpligare än Sundsvall.

Herr talman! Jag ber att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Med herr Öhngren förenade sig herrar *Dahlstedt, Nydal, Öberg* och *Emthén*.

Herr Arhusiander: Herr grefve och talman, mina herrar! Till en början får jag anhålla att få uttala min tacksamhet till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för den välviliga behandling, som egnats Västernorrlands läns landstings framställning angående inrättande af en teknisk elementarskola inom länet, och för herr statsrådets åtgörande att uti ärendet åstadkomma en kongl. proposition redan vid denna riksdag.

Min tacksamhet skulle dock hafva varit större, i fall herr statsrådet hade föreslagit, att denna skola borde förläggas till *Sundsvall* och *icke* till *Hernösand*, då den af fackmän bestående komité, som 1874 tillsatts på uppdrag af Kongl. Maj:t angående ordnandet af den lägre tekniska undervisningen i riket, uti sitt betänkande af 21 november 1874 yttrade:

»Ibland de delar af landet, der upprättande af dylika skolor för öfrigt skulle vara behöfligt, synes det komitén, som *Norrland* med den starka industriella utveckling, det numera erhållit, och till följd af de stora afstånd, som der förefinnas, företrädesvis borde komma i åtanke. Inom *Norrland* åter torde knappast någon punkt vara för en teknisk läroanstalt mera lämplig än *Sundsvall*.»

Då emellertid herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ansett sig böra föreslå, att den ifrågavarande tekniska skolan borde förläggas till *Hernösand*, har jag ansett mig böra till Riksdagen afgifva en motion om skolans förläggande till *Sundsvall* på de skäl, som i motionen angifvas, och dem som uti särskild promemoria blifvit till statsutskottets 2:dra utgiftsafdelning aflemnade.

Och då statsutskottet nästan enhälligt tillstyrkt denna min motion, borde jag väl icke yttra i saken annat än yrka bifall till

utskottets hemställan. Men då påståenden från motsatta d. v. s. hernoösandsidan gjorts rörande skolans lämpligare förläggande till Hernoösand, måste jag upptaga dem till bemötande.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har uti sitt anförande till statsrådsprotokollet anført, att det vore *svårt* att afgöra, till hvilken stad denna skola bör förläggas, men på de af Hernoösands stadsfullmäktige anförda skäl och särskildt med hänsyn till lättheten att i denna stad erhålla lärare i sådana ämnen, som endast med ett fåtal timmar i veckan ingå i skolans undervisningsplan och derfor måste skötas af extra lärare, har herr statsrådet ansett sig böra föreslå, att meraberörda tekniska elementarskola förlägges till Hernoösand.

Med afseende på extra lärarekrafter, så torde Sundsvall kunna åstadkomma lika mycket i den vägen som Hernoösand.

Uti Hernoösands latinläroverk voro anstälde 1 rektor, 6 lektorer, 7 adjunkter, 1 extra lärare, 1 teckningslärare, 1 musik- och 1 gymnastiklärare, *s:a 18*.

Vid Sundsvalls *fullständiga läroverk på reallinien* äro anställda enligt Sveriges officiella statistik för åren 1897—1898 1 rektor, 4 lektorer, 6 adjunkter, 4 extra lärare, 1 i teckning, 1 i musik och 1 i gymnastik, och år 1898 tillkom och finnes fortfarande 1 extra lärare, *s:a 19*.

Af de ordinarie lärarne i Sundsvall finnes en lektor i kemi och fysik, en befattning, som ej finnes vid latinläroverket i Hernoösand.

I Sundsvall finnes derjemte en teknisk söndags- och aftonskola, som i fråga om lärjungeantalet är en bland landets största skolor af detta slag, samt dessutom ett väl skött och högt ansedt handelsinstitut. Och kunna äfven från dessa erhållas lämpliga extra lärare.

Häraf torde framgå, att i afseende på extra lärarekrafter förhållandena i Sundsvall äro lika goda som i Hernoösand.

Hernoösands stadsfullmäktige framhålla vidare: »stadens erkänt sunda och centrala läge med goda kommunikationer såväl i förhållande till Vesternorrlands län som Norrland i dess helhet».

Rörande det sunda läget, så torde väl Sundsvall i detta fall kunna anses intaga ett lika godt, om ej bättre, läge, såsom liggande emellan de tvenne stora elfvarne Ljungans och Indalselvens utlopp i hafvet och genomflutet af Selångersån, som sprider friskhet och sundhet under sitt lopp genom staden.

Hvad vidare angår centralt läge och goda kommunikationer, så torde väl Sundsvall i dessa fall stå vida öfver Hernoösand såväl hvad land- som sjökommunikationer beträffar. Genom stambanen från Sundsvall till Trondhjem finnes en mycket liflig och snabb förbindelse med Jemtland, hvarför äfven detta läns intelligentia och för tekniska yrken synnerligen begäfvade befolkning finge ett lätt tillfälle att göra sig skolans undervisning till godo, om den-

Ang. anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Vester-norrlands län.

(Forts.)

Ang. anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Vester-norrlands län. samma förlades till Sundsvall. Rättvis hänsyn äfven till Jemtlands intressen fordrar detta. För öfrigt har Sundsvall lätt förbindelse med Helsingland och södra orterna lika väl som med Öfre Norrland. Hvad angår Sundsvalls kommunikation och trafik så väl till lands som sjöledes, får jag här meddela, att

(Forts.)

Enligt officiel uppgift från Sundsvalls jernvägsstation var

år 1894	antalet resande	67,501,
»	medeltal pr dag	184,
»	godsmängd	54,874 tons,
»	medeltal pr dag..... c:a	150 »
»	trafikinkomster	kr. 655,405: —;
år 1898	antalet resande	90,195,
»	medeltal pr dag	248,
»	godsmängd	111,038 tons,
»	medeltal pr dag..... c:a	305 »
»	trafikinkomster	kr. 1,026,397: —.

Inkomsterna komma närmast Norrköping eller öfverstiga betydligt Upsala och Jönköping m. fl. jemnstora städer.

Enligt uppgift från hamnkontoret utgjordes trafiken sjöledes på Sundsvall 1899 af

41 reguliera ångfartyg om 17,614 reg.-tons	1,319 resor
16 skärgårdsångfartyg » 536 »	6,668 »
på 2,785 dagar.	
67 af distriktets bogserångare hafva i medeltal anlöpt stadens kajer hvar tredje dag eller	2,350 »
538 segel- och ångfartyg samt lastprämar, i rundt tal mätande 220,000 reg.-tons, hafva för lossning eller lastning eller båda dessa trafikerat stadens hamnområde	538 »

Enligt Sundsvalls tullkammares berättelse för 1899, omfattande hela distriktet,

inkommo från utrikes orter 328 ångfartyg om...	183,974,84 reg.-tons
311 segelfartyg » ...	98,733,32 »
afgingo: 540 ångfartyg » ...	421,137,15 »
450 segelfartyg » ...	138,584,11 »

Distriktets fartyg utgjorde

71 st., mätande tillsammans	13,378,21 »
60 st. större och mindre ångfartyg	7,661,00 »
med 2,613 hästkrafter.	

Hamnarna äro 55, utmärkt goda, och kunna i dem äfven de största fartyg intaga fulla laster.

Exporten af trävaror 1899 utgjorde i kubikmeter 1,101,752,		<i>Ang. anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Västernorrlands län.</i>
förutom snickeri- och svarfärbeten till ett värde af kr. 119,480.		
Tulluppbörden, lastpenningar m. m. för samma år		
uppgingo till	kr. 1,546,226: 96	
ökning mot 1897.....	» 139,836: 55	
ytterligare » » 1898.....	» 85,690: 34	(Forts.)

Vidare omförmåla Hernösands stadsfullmäktige: den stora, mångartade industriella verksamheten inom orten, hvarigenom lätt och riklig tillgång till åskådnings- och undervisningsmateriel kunde beredas skolan.

Denna stads drätselkammare söker bevisa, att Hernösand utgör medelpunkten i ett lika stort industriområde som Sundsvall, och uppräknar i detta syfte en hel del industriella anläggningar, belägna långt från Hernösand uppe vid Ångermanelfvens stränder.

Men redan i Sundsvalls omedelbara närhet blomstrar en industri, som lemnar rörelsen vid Hernösand långt bakom sig. Från och med Ljungans till och med Indalselfvens utlopp eller på en sträcka af en mil söder om Sundsvall och ungefär 1 $\frac{1}{2}$ mil norr derom äro båda stränderna efter Svartviksbugten och Alnösundet i oafbruten följd upptagna af industriella anläggningar af olika slag. Vid dessa verk hafva minst 40,000 människor sin utkomst. När jernväg efter Alnösundet kommer till stånd, hvilket snart måste ske, då skall det på grund af de små afstånden och de lätta kommunikationerna blifva möjligt för ynglingar från åtminstone åtskilliga af nämnda verk att studera i den tekniska skolan utan att behöfva flytta in till staden för skoltiden. Icke blott ur ekonomisk, utan äfven ur sedlig synpunkt skulle ett sådant förhållande lända till välsignelse.

Äfven efter Ljungans och Indalselfvens stränder hafva redan på grund af den rika tillgången på vattenkraft uppstått stora industriella verk, och ännu flera sådana skola komma att der uppstå.

Den industriella verksamheten i Sundsvall och dess omnejd har följande omfattning.

I Sundsvall finnas:

129 handtverkare med 216 arbetare och en uppskattad inkomst af kr. 188,200; —

30 fabriker med 437 arbetare. Af dessa må omnämnas:

1 elektricitetsverk (stadens), 1 gasverk (d:o), 1 vattenledningsverk (d:o), 1 kemisk-teknisk fabrik, 1 mejeri, 1 snickerifabrik, 4 vattenfabriker, 2 karamellfabriker, 4 mekaniska verkstäder, deraf 1 med klockgjuteri, 2 större boktryckerier, 1 tobaksfabrik, 1 velocipedverkstad, 4 ölbryggerier och 1 garfveri.

Ang. anslag
till inrättande
af en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.

Inom Medelpads östra fögderi finnas:

- 64 industriella, i full verksamhet varande anläggningar, hvilka enligt kronfogdens intyg äro taxeringsvärderade till..... kr. 7,307,500: —

(Forts.)

Inom Medelpads vestra fögderi finnas:

- 35 industriella verk och fabriksanläggningar, af hvilka särskildt må nämnas:
Mohögs mekaniska verkstad, Skönviks d:o, Sunds d:o med jernbruk, Vindskärs skeppsvarf, 3 trämassfabriker, Torpshamar, Matfors och Sörfors, 1 cellulosa-fabrik, Essvik, 1 klor-syrad-kali-fabrik, Alby, 1 calciumcarbidfabrik, Alby, 1 större elektricitetsverk vid Wii, 2 bryggerier, 1 glasbruk, 1 ångtegelbruk, 2 tunnbindierier, 1 jernbruk med masugn, Galtström, samt
45 ångsågverk och hyflerier med 223 ramar,
69 kantverk,
32 klyfsågar och
30 hyflar.

Af Sveriges officiella statistik för åren 1897—1898 inhemtas, att folkmängden 1897 utgjorde:

i Hernösand 7,862,
i Sundsvall 14,158.

- att handelsidkarne utgjorde i Hernösand 113, som skattade för en inkomst af sammanlagdt kr. 511,070: —
att handelsidkarne utgjorde i Sundsvall 301, som skattade för en inkomst af sammanlagdt..... » 1,238,100: —
att uppburna tullafgifter för införda varor utgjorde:
i Hernösand » 255,234: —
i Sundsvall (1898) » 1,273,729: 37
att uppbörden af nederlags- och transito-upplagsafgifter utgjorde
i Hernösand » 1,690: —
i Sundsvall » 9,915: —
att rörande postverket uppbörden utgjorde:
i Hernösand » 68,230: 15
i Sundsvall » 148,216: 03
deraf för tidningar och tidskrifter i Hernösand... » 15,737: —
i Sundsvall ... » 40,840: —
afgångna försändelser från Hernösand..... » 1,228,443: —
» Sundsvall » 2,066,620: —
att angående telegrafverket ankomna och afgångna telegram utgjorde:
i Hernösand..... 49,026
i Sundsvall 299,898

inkomsten var i Hernösand	kr.	19,475: 67	<i>Ang. anslag till inrättande af en teknisk elementarskola inom Vester-norrlands län.</i>
i Sundsvall	»	51,632: 16	
telegrafpersonalen utgjordes			
i Hernösand med 8 apparater af 8			
i Sundsvall » 17 » » 27;			
att telefonsamtalen utgjorde:			(Forts.)
i Hernösand...	705,800		
i Sundsvall ...	2,599,200		
bevillningen till staten utgjorde 1897:			
i Hernösand.....	»	24,840: 63	
i Sundsvall	»	53,481: 45	
(år 1899 kr. 61,145: —).			

Dessa siffror tala ett tydligt pråk. Sundsvall är den ojemförligt lifligaste staden i afseende på praktiskt affärlif och kraftigt pulserande materiel verksamhet. Och hvarest, om icke i ett dylikt centrum, skulle en teknisk skola hafva de riktigaste förutsättningarna för att blifva till största nyttan?

Ett tekniskt läroverk bör väl förläggas der, hvarest de bästa resurserna finnas för att en dylik undervisning skall röna direkt inflytande af det rörliga lif, i hvilket den skall utgå såsom väl danad häfkräft.

Hvad den »effektiva inspektionen» och öfvervakandet af elevernas vandel beträffar, så är det ett djerft påstående, att Sundsvall i det afseendet skulle lemna mindre goda garantier ur sedlig synpunkt än Hernösand, och för ett godt och bildande umgänge finnas fullt ut lika goda tillfällen bland Sundsvalls välburgne medborgare i de praktiska lefnadsyrkena som inom den af Hernösands drätselkammare i deras stad nyuppfunna tjenstemanna-medelklassen.

Vill man slutligen se frågan ifrån den rättvisa fördelningen af förmånerna att få en af staten understödd institution förlagd i ett samhälle, så lärer väl ingen vilja eller kunna förneka, att Hernösand blifvit rikligt tillgodosedt.

Hernösand har i dag erhållit 2,000 kronors anslag till en början för dess skolas utvidgning på reala linien i 6:te och 7:de klasserna samt under förliden tisdag anslag till utvidgning af dess navigationsskola till belopp af 5,600 kronor årligen.

Sundsvall har på egen bekostnad eller genom privat uppoffring byggt dyra läroverkshus, utan ringaste statsbidrag, och dess offentliga byggnader för tillgodoseende af statsändamål äro mönstergilla och tidsenliga i alla afseenden samt åstadkomna med stora kostnader — och att den tekniska skolan med hänsyn till lokala förmåner äfven kommer att med frikostig hand tillgodoses, derom råder intet tvifvel.

Ang. anslag
till inrättande
af en teknisk
elementarskola
inom Vester-
norrlands län.

Sin enda jernväg har staden till största delen bekostat och arbetat fram, till dess att den blef en vinstgifvande affär, då staten öfvertog densamma. Sundsvalls jernvägsstation inbringar nu staten betydligt öfver en million kronor årligen. Sammanställer man dessa båda omständigheter, att Sundsvall gifvit staten mycket, utan att hafva fått något tillbaka, så borde åtminstone i föreliggande fall ej dess intressen alldeles förbises, synnerligast som alla sakskäl tala till förmån för den tekniska undervisningens förläggande på en plats, der både materiel och utvecklingsmöjligheter i vidsträcktaste bemärkelse stå färdiga att mottaga densamma såsom ett kärt och efterlängtadt behof.

Denna täflan om en ringa fördel af statens håfvor torde således icke allenast vara fullt berättigad, utan äfven komma att rikligen ersättas genom den lyckliga omständigheten, att det tekniska läroverket kommer på sin rätta plats, om det förlägges i Sundsvall.

Inför dessa sakliga skäl och med hänsyn till den lifliga opinion, som gjort sig gällande till förmån för Sundsvall såsom den lämpligaste platsen, vågar jag måhända hoppas, att till och med herr statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet låter sin tvekan fara och lyssnar till de röster, hvilka inom kammaren helt visst komma att höjas för den praktiska uppfattningen, att ett tekniskt läroverk bör förläggas der det kan göra största gagnet.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Darin*, *Kinnman*, *Hammarström*, *Eriksson* i Elgered, *Nordin* i Sättna och *Åkerlind*.

Som ännu åtskilliga talare anmält sig för yttrandes afgifvande, men tiden nu var långt framskriden, uppsköts den vidare öfverläggningen i detta ämne till kl. 7 e. m., då detta sammanträde enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,51 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.